

A-16185

VIKTOR ORDLIK

EMA-

KEELE

ÕPIK

IV KLASSILE

I VIHK

RK „PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“ • TALLINN



VIKTOR ORDLIK

Sundeksemplar

EMAKEELE ÕPIK

IV KLASSILE

1. VIHK

~~3007~~

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

TALLINN 1946

2



A-16185

TÄHELEPANEMISEKS.

Käesoleva keeleõpetus-õpiku lõpposas, erinevalt kujunenud tavadest, puuduvad kordavad harjutused kevadiseks tööperioodiks. See on tingitud järgmistest asjaoludest. Korrata tuleb seda, mis alal õpilaste teadmistes on lünki. See on aga igas koolis ja isegi iga õpilase juures erinev. Rahuldada suudaks ainult väga suur harjutuste ja ülesannete hulk. Nende esitamine koormaks liialt õpikut. Seetõttu suurem osa harjutusi ja ülesandeid kordamisperioodiks tuleb igal keeleõpetajal ise välja töötada, mis, kasutades eeskujuna olemasolevaid harjutusi, ei tohiks olla kellegi ülejäukäiv.

Õpikus pole harjutustel ja ülesandel eri pealkirju. Pealkirjaks ei piisa siiski ainult järjekorranumbrist. Sisule vastavad pealkirjad tuleb enne või pärast ülesande täitmist õpilastel enestel (muidugi õpetaja juhtimisel) leida. See suunab õpilasi harjutuse sisusse tungima.

Mõningate harjutuste ja ülesannete juures on märgitud, mida tuleb värviliselt märkida. Võimaluste puudumisel saab seda asendada mitmesuguste allakriipsutustega. On aga soovitatav, et olulise väljatõstmiseks tarvitataks värvilist märkimist võimalikult rohkesti — ka nende harjutuste ja ülesannete täitmise juures, kus seda pole märgitud.

Tähekesega (*) märgitud harjutused ja ülesanded ei ole kohustuslikud. Nende täitmine kogu klassi või üksikute õpilaste poolt sünnib õpetaja valikul vastavalt vajadustele.

A u t o r.

h järel kirjutatakse alati **k, t**.

4. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele vajalik täht! Kui võimalik, kirjutada täht **h** ühes juurdekirjutatud tähega värviliselt!

1. Valmistusime täh—saks päevaks. 2. Lah—e metsavah— juh—is poisid sih—i kaudu õigesse koh—a. 3. Äh—ides ja puh—ides rüh—isid Mih—el ja Ah—o vah—raokstega kohale. 4. Igaüks tõi kooli oh—ralt lilli. 5. Eh—isime ukse vah—raleb—edest pärjaga. 6. Valmistati kah— loosungit. 7. Näh—e vaeva ja teh—e uus täh—! 8. Teh—e vih—märjaks ja püh—ige prah— kokku! 9. Täna lah—ume, kuid homme koh—ume jälle. 10. Näh—i kõikjal punaseid lippe lehvivat.

11. Ema valmistas suh—rusaia, õde kloppis muna—vah—u. 12. Jah—udes koogi pealne pind lõhenes ja vajus loh—u. 13. Õde koh—us, oh—as ja tah—is nutma hakata. 14. Mina püüdsin väh—e. 15. Isa lõh—us puid. 16. Vend püh—is õue. 17. Õh—upoolikul läksime kõik sauna. 18. Vih—lesin nii tugevasti, et nah— hakkas õhetama. 19. Uh—usin ennast külma veega. 20. Panime puh—a pesu selga. 21. Istusime soojal suveõh—ul kaua õues. 22. Eemal virvendas lah—. 23. Silmapiiril liugles üksik jah—. 24. Isa luges leh—e ja jutustas pärast meile töötava rahva juh—idest.

Näidis: Valmistusime tähtsaks päevaks.

5.

Mitmuse nimetava (kes? mis) lõpp on alati **-d**.

Ainsuse osastav (keda? mida?) on **lõputa** (õuna, seppa jne.), lõpuga **-d** (maad, head, tuld jne.) või lõpuga **-t** (raamatut, valget jne.).

*6. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele värviliselt **d** või **t**!

I.

1. Ma ostsin täna kolm uu— raamatu— (mida?). 2. Minu paberi— (mis?) olid laual, kui sa oma valge— paberi— (mida?) lõikasid. 3. Palun, anna mulle oma uu— sirkli— (mida?)! 4. Kas need on sinu õpiku— (mis?)? 5. Aitasime suur— riuli— (mida?) ja üh— tahvli— (mida?) kohale asetada. 6. Need suure— riuli— (mis?) tuleb raamatukogusse viia. 7. Vii vasara— (mis?) töötuppa! 8. Mina joonistasin vikati— (mida?). 9. Vaatlesime tabeli— (mida?) ja kordasime reegli— (mida?). 10. Raske— lause— (mis?) olid tahvlile kirjutatud. 11. Ütelgu igaüks kaks ilusa— näide— (mida?)! 12. Ma panen õhtul raamatu— (mis?), vihiku— (mis?) ja muu— õppetarbe— (mis?) järgmiseks päevaks valmis. 13. Enne magamamineku— (mida?) kontrollin, kas kõik tüki— (mis?) on õpitud, harjutuse— (mis?) tehtud ja ülesande— (mis?) lahendatud.

II.

1. Sügisese— öö— (mis?) on pimedad. 2. Tegin täna raske— töö— (mida?). 3. Mul on kõik koduse— töö— (mis?) tehtud. 4. Soo— (mis?) on praegu vett täis. 5. Seda soo— (mida?) hakatakse kevadel kraavitama. 6. Kas teil on hea— põllumaa— (mis?)? 7. Praegu on kõik tee— (mis?) porised. 8. Teetöölised parandasid tee— (mida?). 9. Koera— (kes?) on truu— looma— (kes?). 10. Truu— sõpra (keda?) võib alati usaldada. 11. Sain sõbralt kaks hea— raamatu— (mida?). 12. Kõik kuu— (mis?) ei ole ühepikkused. 13. Uue— krae— (mis?) olid lumivalged. 14. Kas sul ei ole valge— krae— (mida?)? 15. Minu õde kodus kirju— vöö— (mida?). 16. Tahhan osta hea— või— (mida?). 17. Tegin rehale uue— pii— (mis?). 18. Lubage mulle kolm krae— (mida?)! 19. Kõik muu— töö— (mis?) on mul veel tegemata. 20. Kirju— tuvi— (kes?) lendasid katusele.

s-i kõrval kirjutatakse **p, t, k**.

Esineb erandeid: andsin, kärbsed, aegsasti, umbsõlm
jne.

*8. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele **k** või **g** ja tõmata neile sõnadele joon alla! Valmistuda seletuste andmiseks, miks nii kirjutatakse!

1. Pioneeride salk otsustas minna jal—si muinasae—sele linnamäele, mis oli koolist eemal ka—steist kilomeetrit.
2. Kõik arutati enne igakül—selt läbi. 3. Hoiatati, et keegi ei võta—s kaasa ülelii—seid asju. 4. Igaü—s hakkas ae—sasti ettevalmistusi tegema. 5. Peeter las—is kin—sepal oma tan—saapad parandada. 6. Leida ostis matka—s kaardi. 7. Aili nõelus oma pa—sud sukad terve—s. 8. Eeri tegi enesele kon—suga kepi. 9. Valdur laenas onult vana—ae—se pik—silma. 10. Ü—s—i ei jätnud oma punast kolmnur—set kaelarätikut triikimata. 11. Rännaku—s juhtus pilvine ilm. 12. Aeg—ajalt piilus päikesekiiri siis—i var—si läbi pilvepragude. 13. Rännakut alustati hoo—sa rivilauluga. 14. Al—samm astuti mürtsudes. 15. Punane salga lipp pla—sus rõõmsasti.

*9. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele **st, ts** või **ds**!

I.

1. Ii—ete— aegade— peale on sakslased püüdnud Ee—it vallutada. 2. Muis—ed ee—lased nad suu—id ali—ada. 3. Sakslased hei—id meie esivanemad orjusse. 4. Mõisniku pii—a all elati mitu aa—asada. 5. Suure Isamaasõja ajal püü—id sakslased uue—i Ee—it ja teisi Nõukogude Liidu riike vallutada. 6. Okupa—iooni ajal õppisime tundma moo—at saksla—, kes oli õu—em kui mui—ne mõisnik.

7. Kuigi kan—ime suuri raskusi, mur—ime sakslase põlvili ja või—ime Suure Isamaasõja. 8. Sõjaraskused lii—id nõukogude rahvad täie—i üh—eks pereks.

II.

1. Nüüd me elame jälle Ee—i Nõukogude So—iali—likus Vabariigis. 2. Nõukogude kord hooli—eb rohkem kui ükski teine kord inime—e ee—. 3. Kõigile on avanenud soo—ad õppimisvõimalused. 4. Maata inimesed said talupere—mee—eks. 5. Vabrikute toodang on kasvanud mitmekor—eks.

6. Meie linna keskele ehitatakse juba uut moo—at kolmekor—et koolimaja. 7. Tuletõrje len—alk sai kaks uut mootorpri—i.

8. Var—i pühi—eme tänutundes pidulikult Suure So—iali—liku Oktoobrirevolu—iooni aa—apäeva. 9. Seks päevaks kauni—ame koolimaja see— ja välja— pärgade, puna—e lippude, piltide ja loosungitega. 10. Pidulikul koosviibimisel kanname ette deklama—ioone, laule ja rahvatan—e. 11. Punaarmeela—ele, kes kan—id sõjas suuri raskusi ja an—id meile tagasi vabaduse, saadame pakikesi.

Näidis: lidsetest aegadest peale on sakslased püüdnud...

*10. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele **p** või **b** ja tõmmata neile sõnadele värviline joon alla! Valmistuda seletuste andmiseks, miks nii kirjutatakse!

1. Kär—sed armastavad um—seid tube. 2. La—sed kastid to—siga ka—said. 3. Nöör oli läinud um—sõlme. 4. Kes teist mõistab sibulaklo—si kü—setada? 5. Seda krei—su saab hõl—salt parandada. 6. Talvel on teed pärast tuisku sagedasti um—sed. 7. Ära tee midagi umbro—su! 8. U—sakas poiss sai ilusa ninani—su. 9. Ennemuistsel ajal elas hiiglasuuri tii—sisalikke. 10. Laudas oli palju kär—seid. 11. Kell on tä—selt seitse. 12. Um—ses ruumis töötamine rikub ko—se.

13. Mo—s ra—sas lõngatu—su suhu ja li—sas uksest välja.
14. La—sel oli nõ—snina ja pikkade ri—smetega sinised silmad.

*11. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele **p, t, k** või **b, d, g** ja tõmmata neile sõnadele värviline joon alla!

1. Kün—sin juba mitmenda— päeva. 2. Tõusin igal hommikul ae—sasti, an—sin hobus—ele juua ja rakendasin nad vankri ette, kuna jal—si põllule minna oli tee lii—selt pikk. 3. Harilikul— jõu—sin põllule enne, kui kul—sed päikesekiire— jõu—sid puude latvadeni. 4. Sea—sin kõik korda, rakendasin hobuse— adra ette ja algasin kündi. 5. Hobuse— as—usid rahulikul—, sest kär—seid ei olnud. 6. Hüü—sin aeg-ajalt ergutaval—, hoi—sin adrakur—i kindlal— peos ja sammusin rõõmsal— vilis—ades mul—ses vaos. 7. Minu taga aga varese— püü—sid var—si näpata vaos— tõuke ja vihmausse.

8. Kün—sin ül—se ka—s nädala—. 9. Kan—sin kogu aja hool—, et kün— tule—s korralik. 10. Ilma— üldisel— olid soo—sad. 11. Ainul— mõne— päevad olid vihmased ja um—sed. 12. Tun—sin rõõmu ja rahuldus—, kui jõu—sin esimesena külas lõpetada sügiskünni.

2. Lause ja sõna.

12. **Ülesanne.** Lugeda järgmist katkendit ja ütelda, mitmest sõnast see koosneb!

Väike Juku on täna esimest päeva koolis. Ta seisab jalutusruumi ühes nurgas, aina vaatab ja imestab. Küll siin on palju lapsi! Ja kõik näivad olevat üksteisega tuttavad! Jalutavad, jooksevad ja vadistavad juttu ajada, nii et kõrvad hakkavad huugama. Aga miks nad ei taha teda lasta rahulikult nurgas seista ja vaadata? Ikka üks ja teine haarab teda käest ja kutsub jalutama.

13. **Ülesanne.** Lugeda järgmisi ridu ja ütelda, miks ei või neid lauseteks nimetada!

- a) Koolile mööda Jukuga roheline mitte ei küsis.
- b) Kuidas ning ei vihikusse allamäge laulab koju?
- d) Oh kui lugemikuks ja poisid suurepärase vaidleksin!
- e) Õnnelik lodusasti raamatuta neli oli andis õppima.

*14. **Ülesanne.** Vaadelda lugemikust lauseid! Missuguse algustähega on laused kirjutatud? Missugused kirjavahemärgid on asetatud lausete lõppu?

15. **Harjutus.** Koostada 6 lauset! Iga lause lõppu märkida sulgudesse, mitmest sõnast ta koosneb!

16.

Lause on sõnadega väljendatud mõte.

Lause kirjutatakse suure algustähega.

Lause lõppu asetatakse punkt, hüüu- või küsimärk.

Lugemisel lause lõpul madaldatakse häält ja tehakse iga lause järel väike peatus.

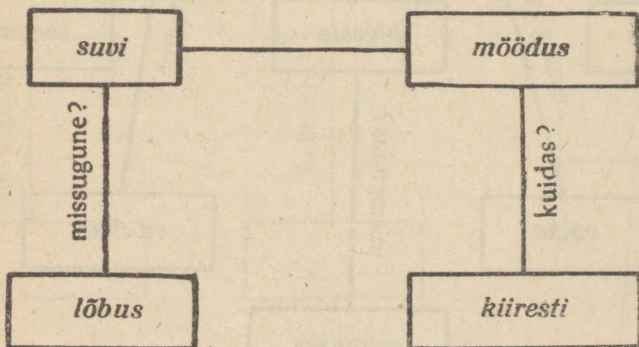
3. Kuidas sõnad on lauses üksteisega seotud.

17. **Ülesanne.** Jälgida järgmistes piltlikult kujutatud lausesides üksikute sõnade vahel! Side on näidatud joonega.

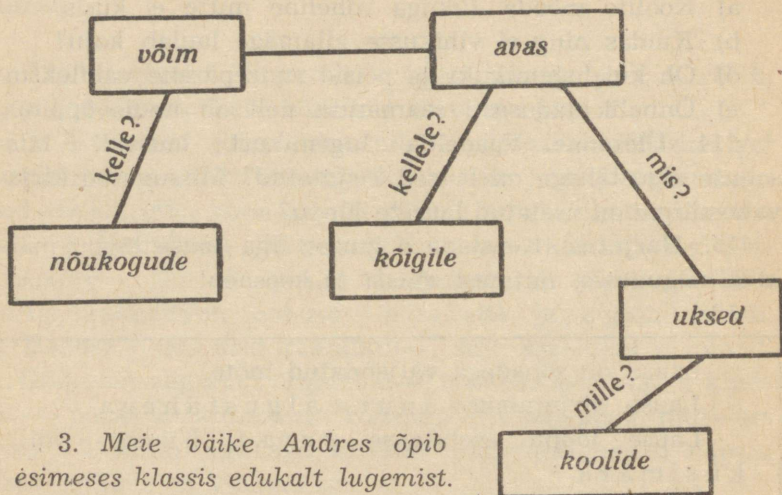
1. *Lõbus suvi möödus kiiresti.*

mis?

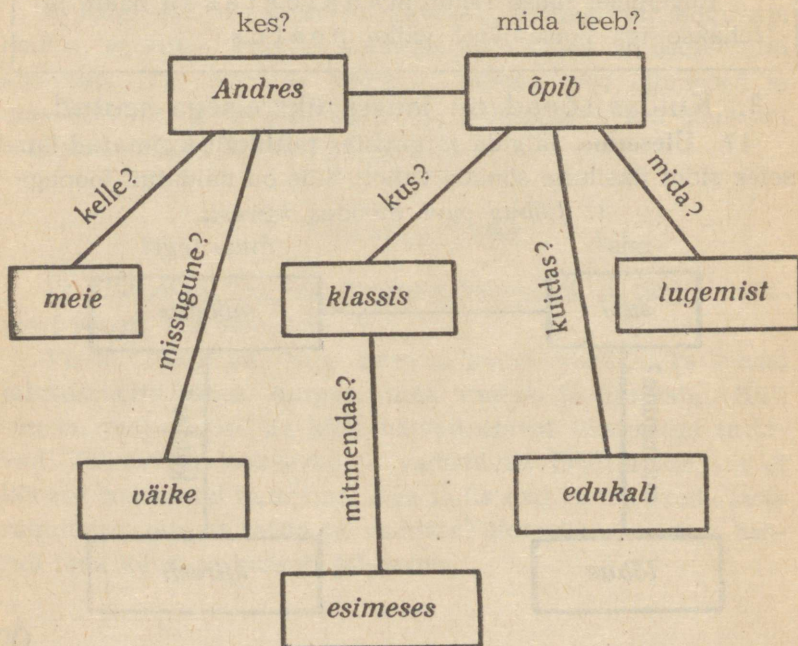
mida tegi?



2. Nõukogude võim avas kõigile koolide ukсед.
 mis? mida tegi?



3. Meie väike Andres õpib esimeses klassis edukalt lugemist.
 kes? mida teeb?



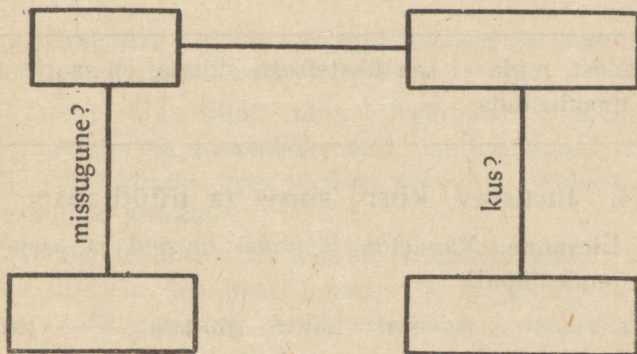
18. **Harjutus.** Kujutada eelmise ülesande näidete eeskujul piltlikult järgmised ja mõned ise moodustatud lihtsad laused!

1. Ma kirjutan pikka harjutust. 2. Korralik õpilane kuulab tundi tähelepanelikult. 3. Virk tüdruk kordas õhtul kodus rasket õppetükki. 4. Meie kooli pioneerid korraldavad laupäeval huvitava lõkkeõhtu.

19. **Harjutus.** Anda järgmistele piltlikult kujutatud lausetele sõnaline sisu!

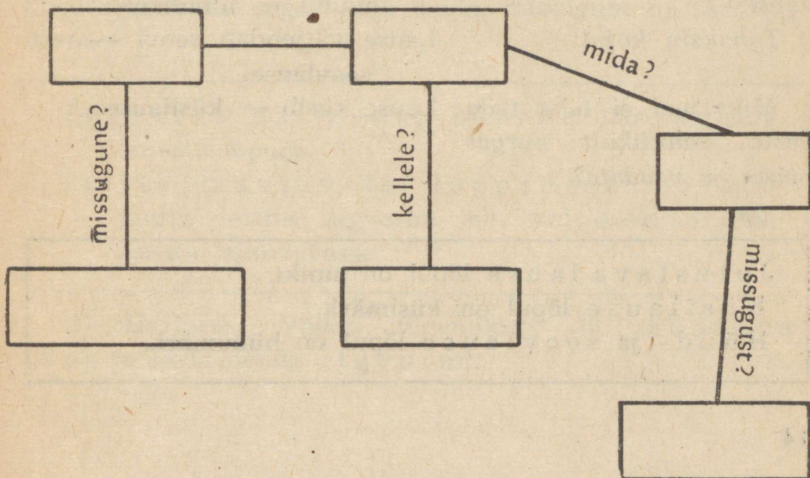
I. kes?

mida teeb?



II. kes?

mida tegi?



20. Ülesanne. Katsuda siduda järgmised sõnad lauseks!

poiss

voolas

hobust

hapu

jalgsi

mitu

magusat

21.

Sõnadest, mida ei saa üksteisega siduda, ei saa lauset moodustada.

4. Jutustav, küsi-, soov- ja hüüdlause.

22. Ülesanne. Vaadelda järgmisi lauseid ja kirjavahe-märke nende lõpul!

Väike Juku on esimest päeva koolis, Lause jutustab — **jutustav lause.**

Küll on siin palju lapsi! Lause väljendab imetust, hüüdu — **hüüdlause.**

Tahaksin koju! Lause väljendab soovi — **soovlause.**

Miks nad ei taha teda lasta rahulikult nurgas seista ja vaadata? Lause küsib — **küsilause.**

23.

Jutustava lause lõpul on **punkt.**

Küsilause lõpul on **küsimärk.**

Hüüd- ja soovlause lõpul on **hüüumärk.**

24. **Harjutus.** Kirjutada alatud pala kahekõnena nii edasi, et selles esineb jutustavaid, küsi-, soov- ja hüüdlauseid! Lause lõpus asetsev kirjavad märk kirjutada värviliselt!

Kahekõne.

Saima jõuab koolist koju. Ta juurde jookseb Ene, kes veel koolis ei käi.

E n e :

S a i m a :

5. Sõnade algvorm.

25. **Ülesanne.** Lugeda järgmisi lauseid ja vaadelda jämendatult trükitud sõnade lõppe!

1. Naabri talus **künti** täna hilisõhtuni. 2. **Künna** veel mõni vagu! 3. Ma **künnaksin** veel, kuid hobused on väsinud. 4. Vend **kündis** täna viimast põldu. 5. Miks peab sügisel põldusid **kündma**?

1. **Töölistele** anti vastutusrikas ülesanne täita. 2. Kõik **töölised** ületasid iga päev norme. 3. Eeskujulikkude **töölist** autasustati 500 rublaga. 4. Vana **tööline** õpetas noori.

26. Paljusid sõnu tarvitame lausetes mitmesugustes muudetes, nii kuidas lause mõtte seda nõuab. Sõnade õieti kirjutamiseks on sageli vaja teada, missugune on sõna algvorm.

Tegevust näitavate sõnade üks algvorm on **-ma lõpuga**.

Teiste muutuvate lõppudega sõnade juures leiame algvormi siis, kui asetame sõna ainsuse nimetavasse.

27. **Harjutus.** Valida lugemikust 20 muutuvat sõna ja leida nende algvorm!

Näidis:

Tegevust näitavad
sõnad.

Teised muutuvad
sõnad.

Muutes: Algvormis:
(mida tegema?)

Muutes: Algvormis:
(ainsuse nimetav —
kes? mis? missugune?
mitu?)

küinti küindma
õppisin õppima

töölistele tööline
minuga mina
punasteks punane
kolmest kolm

6. Täht ja häälik.

28. **Harjutus.** Kirjutada lugemikust 4 lauset, kusjuures siduda tähti sõnades sidekriipsuga! Iga sõna järele märkida sulgudesse tähtede arv sõnas!

Näidis: *S-e-p-t-e-m-b-r-i* (9) *k-e-s-k-p-a-i-k* (8) ...

29. Millest koosneb aga sõna kõneldes? Hääldata üksikuid sõnu! Sõnade hääldamisel (kõnelemisel, kuuldavalt lugemisel) on kuulda häälikud.

30.

Tähti näeme, kirjutame.

Häälikuid hääldame, kuuleme.

Kirjutatud sõna koosneb tähtedest.

Hääldatud sõna koosneb häälikutest.

Lihtsuse pärast kõneldakse sageli häälikute kirjutamisest.

31. **Harjutus.** Leida, mitu tähte ja häälikut on sõnades *kodu, õpilane, aasta, kott, õppis, kellale, aega*, ja valida ise sõnu määramiseks! Töö teha näidise eeskujul tabelina!

Näidis:

Sõna	Tähtede arv	Häälikute arv
<i>kirjutan</i>	8	8
<i>hääldan</i>	7	6
<i>tähte</i>	5	5

Täht h sõna algul.

*32. **Ülesanne.** Õppida tundma tabelis antud sõnade tähendust! Kasutada neid lausete koostamisel!

Sõna algab h-ga	Sõna ei alga h-ga
h allikas (halli värvi)	a llikas (läte)
h aru (nööri)	a ru (mõistus)
h ais (halb lõhn)	a is (vankril)
h ale (kurb)	a le (põletamise teel saadud uudismaa)
h agu (rajutud oksad)	a gu (koit)
h ind (asjal)	i nd (vaimustus)
h irv (loom)	i rv (pilge)
h ajus (läks laiali)	a jus (peaajus)
h eide (vise)	e ide (vana naise)
h ernes	o igama
h ani	u luma

7. Tähestik.

33. Tähti me loendame kindlas järjekorras.

Kindlas järjekorras asetatud tähti nimetatakse t ä h e s -
t i k u k s.

34. Tähtede järjekord eesti tähestikus on järgmine:
a, b, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, õ, ä, ö, ü.

35.

Iga täht esineb kahel kujul: suur- ja väiketä-
hena.

36. **Harjutus.** Kirjutada tähestikulises järjekorras
suur- ja väiketähed!

Näidis: A, a B, b D, d jne.

37. Tähestikus loeme tähti järgnevalt:

a, b(e), d(e), e, g(e), h(a), i, j(ot), k(a), (e)l, (e)m, (e)n, o,
p(e), (e)r, (e)s, t(e), u, v(e), õ, ä, ö, ü.

38. **Ülesanne.** Vaadelda, missuguste tähtede lugemisel
tarvitatakse abiks teisi häälikuid! Õppida tähestik pähe!

8. Täis- ja kaashäälikud.

39. **Ülesanne.** Häaldada kõiki häälikuid tähestikulises
järjekorras! Lugeda kõik tähed nende nimedega tähestiku-
lises järjekorras! Meenutada, missuguseid häälikuid nime-
tatakse täishäälikuteks, missuguseid kaashääli-
kuteks! Miks neid nii nimetatakse?

40.

Täishäälikud on: a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü.
Kõik teised häälikud on kaashäälikud.

41. **Harjutus.** Kirjutada lugemikust 5 lauset! Täishääli-
kud kirjutada värviliselt või tõmmata neile joon alla!

9. Suur- ja väiketähtede kasutamine.

42. **Ülesanne.** Koostada oma klassi õpilaste nimestik tähestikulises järjekorras! Enne koostamisele asumist uurida näidisest, kuidas seda teha!

Näidis: 1. Arumäe, Heino 5. Ennisto, Aili
2. Belõi, Sergei 6. Ennisto, Ülo
3. Eelmäe, Toivo 7. Harju, Jaak
4. Eensoo, Helju 8. Harju, Jaan
jne.

Kui perekonnanimedel on ühesugused esimesed tähed, järjestatakse nad teiste tähtede järgi. Kui teised tähed on ka ühesugused, siis järjestatakse kolmandate tähtede järgi jne. Kui perekonnanimed on ühesugused, järjestatakse nad eesnime tähtede järgi.

43. **Ülesanne.** Vaadelda nimede kirjutamist!
Anni, Heino Nõmmik, Arumaa, Eevi Mihkli t.;
Muri, Päitsik, Miitsu, Miira;
Kokemäe talu, Selja talu, Saueaugu;
Liiva küla, Raja küla, Alaküla küla;
Martna vald, Rapla vald, Võru vald;
Tallinn, Tartu, Viljandi, Võru (linn);
Viru tänav, Õle tänav, Narva maantee;
Ülemiste järv, Võrtsjärv, Kasari jõgi, Emajõgi;
Vormsi saar, Naissaar, Ebavere mägi, Munamägi;
Hanila 7-klassiline Kool, Tallinna 8. Keskkool, Tartu
Riiklik Ülikool, Haapsalu Tarbijate Kooperatiiv;
Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik ehk Eesti NSV
ehk ENSV, Põhja-Ameerika Ühendriigid, Poola.

44. **Harjutus.** Kirjutada oma ümbruskonnas esinevaid perekondade, talude, külade, valdade, jõgede, järvede, mä-

gede, linnade, tänavate, asutiste jne. nimesid! Lisada neile juurde nimesid maateaduse õpikust!

45. **Ülesanne.** Lugeda järgmist katkendit! Meenutada, missugune täht on lause algul (vt. nr. 16)!

Jaagup oli juba keskealine mees. **Kogu** oma eluea oli ta teinud rasket tööd võõrastel põldudel. **Ta** unistuseks oli oma maalapike. **Maad** osta aga Jaagup ei jõudnud. **Maa** oli nii lõpmata kallis!

Praegu on Jaagup peremees oma talus: ta on uusmaasaaja. **Kuidas** ta nüüd jõudis enesele talu muretseda? **Nõukogude** kord abistas teda.

*46. **Ülesanne.** Vaadelda näidist ja teisi raamatute kaantele trükitud pealkirju! Missuguseid tähti on seal tarvitatud? Jälgida kirjavahemärke raamatute pealkirjades!

Näidis:

J. SEILENTAL
EMAKEELE LUGEMIK
IV KLASSILE

*47. **Ülesanne.** Vaadelda näidiseid ja ajalehtedes ning raamatuis esinevaid pealkirju! Missuguseid tähti neis on tarvitatud? Jälgida kirjavahemärke neis pealkirjades!

Näidis: a) PIONEERID UUSMAASAAJAT
ABISTAMAS.
b) Pedastiku Jaagup.
d) Põllu veerel.

48. **Ülesanne.** Missuguseid loosungeid on teie koolis? Kas nad on koostatud suur- ja väiketähtedest või ainult suurtähtedest? Jälgida kirjavahemärke kooli ja näidises esitatud loosungil! Kirjutada vihikusse mõni loosung!

Näidis:

ÕPPIDA, ÕPPIDA, ÕPPIDA!

LENIN

*49. **Ülesanne.** Kas kooli nimetus teie koolisildil on suur- ja väiketähtedes või ainult suurtähtedes? Vaadelda, missuguseid kirjavahemärke on teie kooli ja näidises esitatud sildil tarvitatud! Valmistada joonistustunnis naaber-kooli nimetusega sildi kavand!

Näidis:

METSKÜLA
SEITSMEKLASSILINE KOOL

50. **Tähele panna!** Suurele *i*-le (I) ja *j*-ile (J) ei tehta kunagi pead otsa!

10. Helilised ja helitud häälikud.

51. **Ülesanne.** Puudutada mõnda helisevat eset (näiteks koolikella) õrnalt sõrmeotstega! Mida on tunda?

Hoida kätt kõrisõlmel või tugevasti pealael ja hääldada selgesti ja kõvasti tähestikulises järjekorras kõiki häälikuid! Missuguste häälikute hääldamisel on tunda värisemist?

52.

Neid häälikuid, mida saame helisevalt, kõlavalt hääldada (**a, e, i, j, l, m, n, o, r, u, v, õ, ä, ü, ü**), nimetame helilisteks häälikuteks. Teisi (**b, d, g, p, t, k, s, h**) nimetatakse helituteks häälikuteks.

11. Silbitamine.

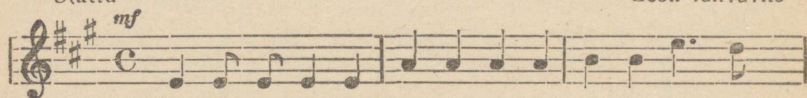
53. Ülesanne. Laulda eesti rahvalaulu „Kuku sa, k ä g u!“, rõhutades iga nooti ja pidades iga noodi järel väikest pausi!

Kuku sa, k ä g u!

(Kalevipoeg)

Ruttu

Eesti rahvaviis



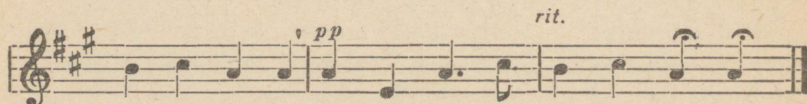
1. Ku - ku sa, k ä - gu, kul - da - lin - du, hää - lit - se - le,



hõ - be - nok - ka, ku - ku mei - le kuu - lu - tu - si, hää - lit - se - le



il - mu - tu - si, vee - re - te - le lau - lu - va - ra, ket - ra kuu - lu -



tu - se - lõn - ga, ku - ju kau - nist a - ja - kan - gast!

2.

3.

Kui sa ei kuku, kukun ise,
pajatelen pardikene,
lasen luige laulusida,
seitsmekordseid sõnumida,
vanast ajast veeremaie,
kuldsest ajast kuuldumaie,
iluaajast hiilgamaie!

Üks aga sõnum hülge suusta,
teine lainte tütterilta,
kolmas rannakaljudelta,
neljas näkineiu delta,
viies vete-emandalta,
kuues kuude kudu jalta,
seitsmes saare taadilt, eidelt!

54. Ülesanne. Kirjutada laulu „Kuku sa, k ä g u!“ sõnad vihikusse ja tõmmata värviline püstkriips iga sõna-

osa või sõna eraldamiseks, mis laulmisel langeb ühele noodile!

Näidis: *Ku|ku| sa,| kä|gu,| kul|da|lin|du,|*

55.

Sõna koosneb silpidest.

Silpi hääldame ühe hingamistõukega.

Eriti selgesti kuuleme silpe laulmisel.

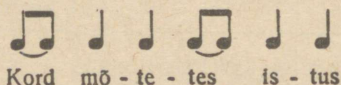
56. Silbitamisel:

1. pikka täishäälikut (**aa**, **ee**, **ii**, **öö** jne.) ei poolitata:
hää|lit|selen, vi|les
2. kaksiktäishäälikut (**ae**, **ei**, **ai**, **oe** jne.) ei poolitata:
mei|le, vee|re|maile
3. üksik kaashäälik täishäälikute vahel kuulub järgmisse silpi:
ku|ku, sõ|nu|mi|da, ilu|a|jast
4. kahest või kolmest kõrvutiseisvast kaashäälikust kuulub viimane järgmisse silpi:
ket|ra, hül|ge, seits|mes, kuld|set
5. silp võib koosneda ühest tähest (täishäälikust):
a|ga — sest üksik kaashäälik täishäälikute vahel (**-g-**) kuulub järgmisse silpi,
nei|u|del|ta — sest kaksiktäishäälikut (**-ei-**) ei poolitata ja üksik kaashäälik täishäälikute vahel (**-d-**) kuulub järgmisse silpi.
6. liitsõnades (*kulda+lindu = kuldalindu, ilu+ajast = iluajast* jne.) silbitatakse iga sõna eraldi:

ku|da | lin|du, ilu | a|jast, seits|me | kord|seid

57. **Harjutus.** Kirjutada lugemikust umbes vihiku lehekülge ja eraldada silbid värviliste püstkriipsudega! Raskete sõnade juures võtta abiks laulmine!

Märkus. Silpide määramiseks ei saa kasutada laule, kus ühele silbile langeb mitu nooti, näiteks:



*58. **Harjutus.** Meenutada ise ja otsida lugemikust vähemalt 6 sõna, kus esineb:

1. ühetäheline silp sõna algul!
2. ühetäheline silp sõna lõpul!
3. ühetäheline silp sõna keskel!
4. täishäälikuga algav silp sõna sees!

Kirjutada niisugused silbid värviliselt.

59. **Harjutus.** Määrata silpide arv mingis ajalehe kirjutuses (10 lauset!) ja kirjutada pliiatsiga iga sõna kohale, mitmesilbiline see on!

12. Lühike, pikk ja ülipikk täishäälik.

60. **Ülesanne.** Võrrelda tabelis jämendatult trükitud täishäälikute hääldamispikkust!

Lühike täishäälik (hääldame nõbe- dasti)	Pikk täishäälik (hääldame pikalt)	Ülipikk täishäälik (hääldame väga pikalt)
Pada pandi tulele.	Ma käisin laadal.	Tegin pildile uut raami.
Ema keedab süüa.	Mu õe nimi on Teele.	Vesi hakkas keema.
Pipar on kibe.	Liida need arvud!	Kas sa oled näi- nud minu viili?
Kas isa on kodu?	Ära noomi teda!	Jõudsin õigeks ajaks kooli.

Puri paisus tuules.	Varblased lenda- sid kuldnoka puuri ümber.	Pane jänesed puuri!
Kõva pliiaitsiga on hea joonestada.	Aia nurgas kasvas sirelipõõsas.	Lind laulis põõsas.
Ära tee kära!	Käärid olid nürid.	Anna kääre!
Tal on tugev kõha.	Nööri ots vedeles põrandal.	Töö kiidab tegijat.
Rühi kiiresti edasi!	Kari sõi küüni juures.	Kass tõmbas selja küüru.

Täishäälikuid hääldame sõnades vahel lühidalt, nobedasti, vahel pikalt, vahel koguni väga pikalt, venitades. Kui hääliku hääldamine vältab (kestab) lühikest aega, siis ütleme, et häälik on **I vältes**. Kui hääldamine vältab pikemat aega, siis on häälik **II vältes**. Hääliku ülipika hääldamise korral ütleme, et häälik on **III vältes**.

61. **Ülesanne.** Lugeda järgnevad laused hoolikalt hääldades! Jälgida eriti jämendatult trükitud häälikute vältust!

1. Vabriku ehitamisel töötas sada müürseppa. 2. Ma tahan saada tööde käigust uusi andmeid. 3. Saada mehed klaasi järele! 4. Mees keris traati. 5. Autojuht keeras auto lao juurde. 6. Tuulekekeris murdis puid ja lõhkus katuseid. 7. Lisa segule tublisti liiva juurde! 8. Selle liiva segame tsemendi hulka. 9. Inetu logu asemele ehitati viiekordne maja. 10. Võtsime emaga loogu. 11. Ta loogu kiiresti uus kavand! 12. Paadile õmmeldi uus puri. 13. Ma ei puuri neid auke õhtuks valmis, kui ma ei saa paremat puuri. 14. Eemalt kostis iseäralikku kõma. 15. Tarvitasin kõõma vastu kollast väävli-salvi. 16. Salv ei kaotanud kõõma ära. 17. Teritasin kääre. 18. Lükka käru kuuri! 19. Ema andis mulle suure kääru leiba. 20. Löögi nii edasi! 21. Elektrivool andis me-

hele kõva löögi. 22. Mis lödi see siin on? 23. Türi linn asetseb Järvamaal. 24. Ära pööra tüüri vasemale! 25. Tüüri paat kaldale!

62. **Harjutus.** Asetada eelmises harjutuses jämendatult trükitud sõnad järgnevasse tabelisse! See täishäälik, mille hääldamispikkust (väldet) vaadeldakse, kirjutada värviliselt! Et osata vahet teha täishääliku II ja III välte vahel, lisada sulgudes juurde vajalik sõna lausest!

Lühike täishäälik I välde	Pikk täishäälik II välde	Ülipikk täishäälik III välde
sada	saada (mehed)	(tahan) saada

Lühike (I vältes) täishäälik kirjutatakse ühe tähega (a, e, i jne.). Pikk (II vältes) ja ülipikk (III vältes) täishäälik kirjutatakse kahe tähega (aa, ee, ii jne.). Täishääliku II ja III väldet saab eraldada ainult kuulmise järgi.

63. **Harjutus.** Otsustada, kas küsimärgi ees olev täht tuleb kirjutada kahe- või ühekordselt! Kirjutada see värviliselt! Sõna järele märkida, mitmendas vältes see täishäälik on!

1. Õpilane ei tohi igasugust ko?li ko?li tuua. 2. Ku?ri koer jooksis ku?ri ukse ju?rde ja hüppas ku?ri. 3. Sa?ma mees tahtis uuesti sa?da sa?da rubla. 4. Lapsed tegid kä?-ruga õuel mitu ti?ru ja kä?ru. 5. Si?lu oma palitu si?lu! 6. Sadamas seisis su?r lo?di. 7. Ko?lis lo?di malering. 8. Küll tu?li nü?d tu?li! 9. To?re, et Mall jõi ühe to?re mu?na. 10. Igaüks ei sö? to?rest muna. 11. Ke?da isa õpetab? 12. Ke?da meile ne?li ka?li! 13. „Jä?me siia!“ ütles üks

jä?me hä?l rahva hulgast. 14. Kass tõmbas mü?ra ku?ldes selja kü?ru. 15. Lo?di otsas ri?pub tinapomm. 16. Võ?ras me?s u?ris kaua pu? võ?ra. 17. Tu?le tu?leveski ju?rde! 18. Metsa kohal te?gi jõgi su?re kä?ru. 19. Mi?na on mi?nu hea sõ?ber.

Nä i d i s: Õpilane ei tohi igasugust koli (I) kooli (III) tuua.

64. **Harjutus.** Otsida lugemikust järgmistele sõnadele li-saks veel pika ja ülipika täishäälikuga sõnu ja näidata püstkriipsuga, kust kohast neid võib poolitada! Pikk ja ülipikk täishäälik kirjutada värviliselt!

Määrasin, sööda, eesel, kuuse, pliatsi, maa, koolis, hõõruma, haab, meeter, eemal, koobastesse, kuu, klaasis, pioneer, rõõmus, kriips, oktoober, häälikule, soo, raamatuid, Ameerika, liit, joonistus, töötama, kaardil, pastoraal, poolitama, Poola.

Nä i d i s: Määrasin, sööda, ...

65.

Pikka ja ülipikka täishäälikut ei poolitata.

66. **Ülesanne.** Jälgida järgmistes lausetes sõrendatult trükitud sõnu! Mitmesilbilised nad on? Millega nad lõpevad? Mitmendas vältes on nende lõpptäishäälik? Kirjutada nad lausetest välja! Lõpptäishäälik kirjutada värviliselt!

1. Mü ü see vöö ära ning koo enesele uus! 2. Löö puu nii pooleks! 3. Vii too tool lee suu juurde! 4. Söö veidi mee kooki ning tee siis töö valmis! 5. Jaa, Arvo seisis vee ääres roo sees. 6. Jää meile kuni selle kuu lõpuni! 7. Tee ääres on hea maa. 8. Saa aru, et sinu süü läbi rikkusin selle vanaaegse rüü! 9. Vii luu koera kätte! 10. Too see kee siia! 11. Kuulsin hoopis muu loo. 12. Ree suure hoo tõttu juhtuski

õnnetus. 13. Too tee lauale ning söö meiega õhtust!
14. Joo veel piima! 15. Püü võttis raa noka vahele.

Märkus: **püü** — lind,
raa — omastav kääne sõnast „raa g“.

Täishäälikuga lõppevates ühesilbilistes sõnades on täishäälik **ülipikk**.

13. Ühesilbilised sõnad, milledes ülipikk täishäälik kirjutatakse ühekordse tähega.

67. Harjutus. Jätkata järgmiste sõnade lühendatud vormide moodustamist!

m(in)a = ma	sinu =
sina =	meie =
tema =	teie =
minu =	nemad =

68. Et õieti kirjutada, peab teadma järgmiste sõnade tähendust:

ma = mina	maa (maapind)
sa = sina	saa! (sõnast „saama“)
ta = tema	_____
mu = minu	muu (mõni teine)
su = sinu	suu (kehaosa)
me = meie (kes?)	mee (sõnast „mesi“)
te = teie (kes?)	tee (jook, maantee)
nad = nemad	_____
ja (siduv sõna)	jaa = jah
ju (juba)	_____
va (vana)	_____
ka	_____
do	_____

re	ree (sõnast „regi“)
mi	_____
fa	_____
la	_____
si	_____

Mitmesilbilised need sõnad on?

69. **Harjutus.** Moodustada nii palju lauseid, et neis esineks vähemalt üks kord nr. 68 toodud ühesilbilised sõnad, milledes ülipikk täishäälik kirjutatakse ühekordse tähega, ja neile häldamiselt sarnased sõnad! Lauseis tõmmata nendele sõnadele joon alla!

Näidis: Ma ei saa su jutust aru.

14. Lühike, pikk ja ülipikk kaashäälik.

70. **Ülesanne.** Võrrelda tabelis jämendatult trükitud kaashäälikute häldamis pikkust.

Lühike kaashäälik I välde (häldame lühidalt)	Pikk kaashäälik II välde (häldame pikalt)	Ülipikk kaashäälik III välde (häldame väga pikalt)
Täna puhub vali tuul.	Valli äär oli puru- nenud.	Ehitati uut valli.
Suvel süüakse kama.	Ostsin ühe kammi.	Ema ostis kaks kammi.
Õde söötis kanu.	Võtsin kannu kaasa.	Laual seisis mitu kannu.
Kuri koer haukus.	Sidusin lille varre kepi külge.	Süüdistus ajas mehe marru.
Pese sagedasti käsi!	Kassi silmad hiil- gasid.	Meil on kaks kassi.

Ostsin turult jahu.

Oja oli tõusnud
üle kallaste.

Isa tampis savvi.

Lusikas kukkus

jahhu.

Konn hüppas ojja.

Vajusin sügavale

savvi.

*71. **Ülesanne.** Koostada eeltõudud tabeli eeskujul uus tabel.

72.

l, m, n, r, s II ja III vältes kirjutatakse **k a h e k o r d s e**
t ä h e g a.

Nende II ja III välidet saame eraldada ainult kuulmise abil.

h ja **v** ei oma II välidet.

73. **Harjutus.** Määrata jämendatult trükitud tähtedega märgitud häälikute välted! Määratavad häälikud kirjutada värviliselt!

1. S**amm**usime kogu öö **sinn**apoole, kus asus **rin**ne. 2. Sage-
dasti jäid **vank**rid **porri** ja **savvi kinni**. 3. **Hom**mikuks käi-
sime siiski ära kolmkü**mm**end kilomeetrit. 4. Umbes kella
kuue ajal jõud**sime** ühte kü**lla**. 5. Kü**la** oli vaenlaste poolt
maha põletatud. 6. Ainult üks maja ja re**hi** olid alles jää-
nud. 7. **Maj**ja asus meie staap. 8. Re**he** võtsime **oma** alla.
9. Panime püssid rehetar**re** ja tegime re**he**ahju tule. 10. Tõin
kannuga o**j**ast vett, panin mõ**ne** vabarnav**ar**re sisse ja keet-
sin teed. 11. Lõikasin pussiga kannikast leiba, rüüpasin
kuuma teed, vahtisin tulle ja tundsin, kuidas mõ**n**us tun**ne**
asus i**h**hu. 12. Puhastasin siis veidi püssi ja heitsin pikali
savipõrandale, k**uh**u tassisin veidi õlgi. 13. Väljas kall**as**
vihma, ahjukeris hõõgas sooja. 14. Uksekünnisel istus korra-
pidaja, püss põlvedel. 15. Tõmbasin enese k**er**ra ja tundsin,
kuidas uner**am**mestus ligi hiilis. 16. Ei märganudki, k**un**as
vajusin sügavasse **un**ne.

Näidis: Sammusime (III) kogu öö...

74. **Ülesanne.** Vaadelda tabelist häälikute **p, t, k** kirjutamist I, II ja III vältes!

Lühike häälik I välde (hääldame lühidalt, nõrgalt)	Pikk häälik II välde (hääldame pikalt, tugevalt)	Ülipikk häälik III välde (hääldame väga pikalt, väga tugevalt)
Tigu roomas aeglaselt edasi. Kabi kaitseb hobuse jalga. Ära ole kade!	Pistsin sinna tiku püsti. Pane kapi ukse kinni! Tõmba kate alla!	Toosis oli kaks tikku. Panin ülikonna kappi. Ema õmbles klaverile uue katte.

75.

Kui hääldame lühidalt, nõrgalt (**I vältes**), siis kirjutame **b, d, g**.

Pikalt, tugevalt (**II vältes**) hääldades kirjutame **p, t, k**.
Väga pikalt, tugevalt (**III vältes**) hääldamise korral kirjutame **pp, tt, kk**.

76. **Harjutus.** Koostada lauseid, kus esineb **p, t, k** I, II ja III vältes! Välde märkida sõna järel sulgudesse! Vaadeldavad häälikud kirjutada värviliselt!

Näidis: Agu (I) kukkus (III) pikali (II).

77. **Harjutus.** Määrata jämendatult trükitud tähtedega märgitud häälikute välde!

1. Laps lippas majja. 2. Panin panni kappi. 3. Villu viis villu kedrata. 4. Sammu sada sammude edasi! 5. Venna peni

oli pika sabaga. 6. Kass hüppas roti kallale. 7. Lamasin tamme kännu juures. 8. Anna mulle ruttu tükk vatti! 9. Vajutasin vahha raha jäljendi. 10. Mitu rida sa, Lilli, lilli istutasid? 11. Lapp kukkus vanni. 12. Viisin linu linna. 13. Võtsin tupe ja panin pussi tuppe. 14. Kägu kukkus tammikus. 15. Ära aja lõnga sassi! 16. Kõvva kivvi on raske auku puurida. 17. Purre murdus ja ma kukkusin ojja. 18. Tuba oli jahe. 19. Tegin mitu vurri. 20. Korjasin lilli põllesse. 21. Panin vanni ja kapa vette likku.

Näidis: Laps lippas (III) majja (III).

78. **Harjutus.** Lisada omapoolt juurde rohkesti sama-suguseid sõnapaare, nagu näidises esitatud! Jämendatult trükitud tähed kirjutada värviliselt!

Näidis:	2+1	1+2
	luuk	lukk
	kool	koll
	kaas	kass
		jne.

79.

Ühesilbilistes sõnades kirjutatakse pika ja ülipika täishääliku (aa, ee, uu jne.) järel **ühekordne kaashäälik**. Lühikese täishääliku (a, e, u jne.) järel kirjutatakse aga **kahekordne** (ülipikk) **kaashäälik**.

15. **Ühesilbilised sõnad, kus ülipikk kaashäälik märgitakse ühekordse tähega.**

80. **Ülesanne.** Kirjutada järgmised sõnad lühendatud kujul! Väljajäetavad tähed asetada sulgudesse!

Minul, sinul, temal, millel, sellel, tollel, selles, tolles.

Näidis: m(in)ul = mul

81. **Ülesanne.** Et õieti kirjutada, peab teadma järgmiselt kirjutatud sõnade tähendusi. Lugemisel kergendab see lause mõttest arusaamist. Õppida nad pähe!

mul = minul	mull (veemull)
sul = sinul	sull-sull! (vee voolamise hääl)
tal = temal	tall (noor lammas; hobuste laut)
kel = kellel	kell (ajanäitaja)
mil = millel	_____
sel = sellel	sell (väljaõppinud käsitöölaine, kuid veel mitte meister)
tol = tollel	toll (pikkusmõõt)
ses = selles	_____
las = lase	_____
on (sõnast „olema“)	onn (väike hoone)
mis? (küsimus)	_____
kus? „	kuss! (vaigistav hüüe)
kes? „	_____
kas? „	kass (koduloom)
et (siduv sõna lauseis)	_____

82. **Harjutus.** Kirjutada — asemele **l** või **ll**, + asemele **s** või **ss**, = asemele **n** või **nn**!

1. Ka+ su— on lambata—, ke— on must pea? 2. Mu— lendas üks seebimu— lakke. 3. La+ ma ka viskan! 4. Ostsin raamatu, mi— olid sinised kaaned. 5. To— võrdub umbes 2,4 sentimeetriga. 6. Se— majal on neli, to— viis korstnat. 7. Ke— on ke— kaasas? 8. Ka+ se+ asjas on jõutud kokkuleppele? 9. Kelle oma o= see o=? 10. Ke+ teab, mi+ märk see o=? 11. Ka+ ka+ murdis linnu, ke— oli pikk saba? 12. Su— tuleb se— ajal kodus olla! 13. Ku+ sa elad? 14. Ku+, ära karju! 15. Se— valmistas ilusa kapi. 16. Ka+

isa teab, et ta— tuleb se— päeval koosolekule tulla?
 17. La+ ma näitan, kü+ su— valesti o= kirjutatud!
 18. Ka+ tead, mi— viisil pääses ka+ sahvri? 19. Mi+ ke—
 o=? 20. Lauda otsa ehitati ruumikas ta—. 21. Laps tegi
 vannis su— - su—.

16. Kordavat.

*83. **Harjutus.** Määrata järgmistes sõnades jämen-
 datult trükitud tähtedega märgitud häälikute välde
 ja kirjutada 30 sõna tabelisse! Jämenдатult trükitud tähed
 kirjutada värviliselt, võimalikult iga välde ise värvi!

Keema, kilu, saada (mulle), seppa, (kukkus) kraavi, luu,
 lilli, masin, konn, käänas, kapi, lubi, ruttasin, (sõitis) sammu,
 mis?, kiigu, hinna, mul, suri, saa!, kivvi, kotiga, nad, määral,
 tööline, lugusid, muu, rott, tööd, tulle, ma, kas?, kätt,
 hüüdis, (uue) passi, ratas, kümme, jaa, turri, aasta, (kaks)
 siili, (noore) kassi, vaha, kell, ammu, ja, mõttesse, purre,
 muhe, onn, (otsin) tassi, (pehmet) kummi, suvi, te, viili
 (võtit), öösel, mull, tuule, ses, maja, kraavi (ääres), kukke,
 (oli) valla, kehha, et, tee, kell, öö, sile, tujju, nägu, mil,
 muna, küürakas, küürus, su.

Näidis:

I välde, lühike häälik	II välde, pikk häälik	III välde, ülipikk häälik
kilu	saada (mulle)	keema seppa

*84. **Harjutus.** Tuletada järgmiste sõnade ainsuse
 osastav ja mitmuse nimetav ja kasutada neid
 lauseis!

Osav tüdruk, kõvem pliiats, huvitav töö, valge krae, roosa paber, paksem raamat, tubli meister, pikem öö, raske ülesanne, hea pea, kirju vöö, painduv puu.

Näidis:

Ainsuse nimetav kes? mis?	Ainsuse osastav keda? mida?	Mitmuse nimetav kes? mis?
osav tüdruk	osavat tüdrukut	osavad tüdrukud jne.

Kõik kiitsid osavat tüdrukut. Mall ja Ene on kudumises osavad tüdrukud.

85. **Harjutus.** Kirjutada lugemikust 5 lauset ja tõmata helituid häälikuid märkivaile tähtedele joon alla!

17. Millal kirjutame liite **-ki**, millal **-gi**.

86. **Ülesanne.** Vaadelda järgmisest tabelist, missuguste häälikute järel kirjutatakse liide **-ki**, missuguste järel **-gi**!

Helitute häälikutega lõppevad sõnad	Heliliste häälikutega lõppevad sõnad
rajab+ ki = rajabki tööd+ ki = töödki aeg+ ki = aegki aitäh+ ki = aitähki luuk+ ki = luukki lukk+ ki = lukkki hommik+ ki = hommikki kanep+ ki = kanepki sepp+ ki = seppki	mina+ gi = minagi eile+ gi = eilegi savi+ gi = savigi hommikul+ gi = hommikulgi null+ gi = nullgi kuum+ gi = kuumgi kumm+ gi = kummgi õpin+ gi = õpingi konn+ gi = konngi

seisis+ki = seisiski
püss+ki = püsski
ülevalt+ki = ülevaltki
rätt+ki = rättki

soo+gi = soogi
suur+gi = suurgi
vurr+gi = vurrgi
puu+gi = puugi
jää+gi = jäägi
töö+gi = töögi
süü+gi = süügi

*87. **Ülesanne.** Koostada antud näidete eeskujul tabel teiste sõnadega! Sõnade helilisi lõpphäälikuid märkivad tähed kirjutada ühte, helituid aga teist värvi! Samuti kirjutada liide **-ki** ühte, liide **-gi** teist värvi!

88.

p(b), t(d), k(g), s ja h (helitute häälikute) järel kirjutame liite **-ki**, mujal alati liite **-gi**.
Sõna ise liite -ki ja -gi juurdetulemisel ei muutu.

89. **Harjutus.** Õppida järgmised laused õieti lugema ja kirjutada nad vihikusse! Liide **-ki** kirjutada ühte, liide **-gi** teist värvi ja tõmmata neile sõnadele, kus liide esineb, joon alla!

1. Õhuke jäägi oli loikudele tekkinud. 2. Ema pani söögi kaussi. 3. Meiegi maa ei ole rauamaagi leiukohtadeta. 4. Maagi põrus, kui tank sõitis. 5. Jalaluugi sai vigastada, kui jalg jäi luugi vahele. 6. Vanasti usuti, et puugi valmistamine on võimalik. 7. Torm oli nii tugev, et murdis õues suure puugi pooleks. 8. Keegi oli unustanud ilusa kaelakeegi lauale. 9. Piigi ots on terav. 10. Üks kammi piigi oli murdunud. 11. Pallgi ununes palgi juurde. 12. Kolgi pesu siledaks. 13. Pildile oli joonistatud hirmus kollgi. 14. Panngi mahtus pange. 15. Ma otsin uusi sukki, kuna sukki läks kukkumisel katki. 16. Priit joonestas hulga nurki. 17. Karbi nurkki oli lahti. 18. Ses metsas on palju kuuski. 19. Kuuski toodi tupp. 20. Ootasin emalt pakki. 21. Tammepakki ei jõudnud säärasele hoopidele vastu panna.

*90. **Ülesanne.** Raamatki asemele võime ütelda ka raamat või isegi raamat. Loe eelmist harjutust nii, et seal ei esineks liiteid **-ki** ega **-gi**!

91. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele liide **-ki** või **-gi**! Liitele eelnev täht kirjutada värviliselt!

I.

1. Suure rõõmuga unustas laps aitäh— ütle mata.
2. Haigele tundus suhkur— kibedana. 3. Umb ses toas hakkas pea— valutama. 4. Kass— ronis ahju otsast alla. 5. Täna võib veel vihma— tulla. 6. Kui— ta oli väsinud, aitas ta siis— isal puid saagida. 7. Vanaaegne rüü— oli hästi säilinud. 8. Nii see ülesanne tuleb— lahendada. 9. Poisid ei leidnud kuskilt— sobivat latti. 10. Kirjutamisest oli näpp— tindine. 11. Kurjalt lausunud nõõ— ei mõjunud väsinud hobusele. 12. Öö— võeti päevale lisaks, et jõuda tööga tähtajaks valmis. 13. Kuu— oli vahepeal loojunud. 14. Palavusest oli kanal nokk— lahti. 15. Selle loo— esitas ta meisterlikult. 16. Emal— ei olnud säärast värvi lappi. 17. Mõni siig— oli võrku sattunud.

II.

1. Aednik— katkestas hetkeks töö ja tuli võistlust vaatama. 2. Nii on— kõige õigem. 3. Selle kohta ei lausunud kumb— sõna—. 4. Mul ei olnud säärast mõtet—. 5. Lapsed tegid— ema nõuande järgi. 6. Tööhoog— oli nüüd teistsugune. 7. Sageli võib väiksem— hooletus tuua suure õnnetuse. 8. Teie töö jääb— homseks. 9. Tüdrukud— aitasid poistel vett kanda. 10. Kraav— ei jõudnud seda vee hulka ära juhtida. 11. Ühele— ei avaldatud laistust. 12. Merelained— on inimene mõistnud rakendada enese teenistusse. 13. Mida— ei jäetud tegemata. 14. Onu tuli— meile külla. 15. Ta ei avaldanud saladust kellele—. 16. Ma ei saa siis— teile külla tulla. 17. Sall— oli kukkumisest porine. 18. Kokk— ei teadnud selle kohta midagi öelda.

18. Liithäälikud.

92. **Harjutus.** Kirjutada lugemikust 5 lauset! Kirjutamiseks valida niisugused laused, kus ei ole liitsõnu! Kõrvutiseisvad isesugused täishäälikud teha ühte, kõrvutiseisvad isesugused kaashäälikud teist värvi!

93.

Kõrvutiseisvaid isesuguseid täis- või kaashäälikuid nimetatakse **liithäälikuiks**.

94. **Ülesanne.** Vaadelda järgmisi liitsõnu! Neis ei ole liithäälikuid. Miks?

vana+isa = vanaisa

abi+elu = abielu

lipu+alus = lipualus

nääri+öö = nääriöö

ulu+all = uluall

liit+sõna = liitsõna

peal+kiri = pealkiri

küünar+nukk = küünarnukk

uut+moodi = uutmoodi

koos+kõla = kooskõla

lukk+sepp = lukksepp

kaap+kübar = kaapkübar

95.

Liitsõnades sõnade liitekohas asuvad isesugused täis- või kaashäälikud ei moodusta liithäälikuid.

96. **Harjutus.** Tõmmata järgmistes liitsõnades sõnade liitekohale värviline püstkriips ja liithäälikuile loogake alla!

Jalgratas, kolmjalg, leeklill, kaitseabinõu, piltpostkaart, kingsepp, kaksteistkümmend, umbsõlm, maantee, tütarlaps, kaasaütlev, merealune, järjekordne, piltmõistus, hallvalge, eluaegne, täiskuu, talveund, kümneaastane, täishäälilik, järjekordselt.

Näidis: Jalgratas.

19. Kaksiktäishäälikud.

97. **Harjutus.** Tõmmata täishäälikuist koosnevale liithäälikuile värviline loogake alla!

1. Oli jõudnud aeg kõik aedviljad koristada ja panipaika asetada, sest juba oli olnud öid, millal veidi külmetas.

2. Teistre talus ühe neljapäeva hommikul asuti seda tööd toimetama. 3. Vanem poeg Heino ajas kõige esiteks adraga kartulivaod lahti. 4. Abiks tulnud naabrinaine hakkas sealt kartuleid noppima. 5. Peremehe õepoeg Leo asus kaalikaid üles kiskuma ja kapsaid lõikama. 6. Väike Mait ja Paul korjasid oakaunu sõela sisse. 7. Peremees ise kaevas auku, kuhu juurviljad paigale panna. 8. Perenaisel oli suur liud käes ja ta kandis sellega sibulaid sauna kuivama. 9. Keegi ei seisnud tegevusetult. *10. Isegi koer Irmi käis ringi, otsis igast nõost hiiri ja haukus aeg-ajalt aida juures näuguvat kassi. *11. Ainult õeksed Leida ja Saima, kes olid veel väga väikesed, istusid õlekool, sõid õunu ja vaatasid teiste toimetusi pealt.

*12. Lõuna ajal käis kogu pere toas oasuppi söömas, mida perenaine vahepeal oli keetnud, ja soojendas veidi lõukal tule paistel külma käes kohmetanud käsi. *13. Siis rutati jälle aeda töid lõpetama. *14. Ainult ema ei läinud enam kaasa, vaid jäi koduseid töid toimetama. *15. Kui jõudis õhtu, oldi aias kõigi töödega valmis.

Näidis: *Oli jõudnud aeg kõik...*

98.

Kahest täishäälikust koosnevat liithäälikut nimetatakse **kaksiktäishäälikuks**.

99. **Harjutus.** Tõmmata järgmistes lausetes kaksiktäishäälikuile loogake alla! Kaksiktäishäälikule järgnev kaashäälik kirjutada värviliselt!

1. Võeh, Paul, sul kõik riided vaiku ja tõrvalaike täis!
2. Laev sõitis auru välja ajades kai äärde kaupu laadima.
3. Ma annan teile õunapuu taimi, kui aitate mul aeda auke kaevata.
4. Koer taipas näitamist ja ajas sead sauna juurest lauta.
5. Ta loeb laulu päikesest ja lõokesest.
6. Teekäija istus kaerapõllu äärde puhkama.
7. Leili aitas rauka trammi.
8. Sa ei kirjuta õigeid lauseid!
9. Poiss uitas paigast paika.
10. Aita kausse aita viia!
11. Hõissa, poisid, tali käes!

*100. **Ülesanne.** Vaadelda 97-ndast harjutusest, mitu ühesugust kaashäälikut kirjutatakse pärast kaksiktäishäälikut!
101.

Kaksiktäishääliku järel kirjutatakse ühe-
kordne kaashäälik. **Erandid:** poiss, kauss,
hõissa.

102. **Harjutus.** Kirjutada 15 lauset, kus esineb mitmesugustes muudetes sõna **poiss** ja **kauss**! Neile sõnadele tõmmata joon alla!

Näidis: Väike kauss oli pandud suure kausi sisse.

*103. **Harjutus.** Moodustada järgmistest sõnadest ainsuse sisseütlev (kellesse? millesse? kuhu?) kääne! Sisseütleva käände lõpp **-sse** kirjutada värviliselt, kaksiktäishäälikuile tõmmata loogake alla!

Hea, au, pai, nõu, mai, täi, jõgi, nuga, viga, siga, tõde, käsi, ladu, vagu, tugi, nägu.

Näidis:

Ainsuse nimetav

kes? mis?

hea

jõgi

käsi

Ainsuse sisseütlev

kellesse? millesse?

heasse

jökke e. jõesse

kätte e. käesse

*104. Mõtle miseks. Miks kirjutame eelmise harjutuse sõnades kaksiktäishääliku järel kahekordse kaashääliku (-ss-)?

20. Liitkaashäälikud.

105. **Harjutus.** Tõmmata järgnevates lausetes kaashäälikuist koosnevaile liithäälikuile värviline loogake alla!

1. Tiigi kalda ümber norutavad viltuvajunud pajud olid lehtedest peaaegu paljad. 2. Nende all kasvavad pähkli-põõsad olid muutunud kollakaiks. 3. Aeg-ajalt langes neilt mõni üliküps päkel sulpsi tiiki. 4. Sirgete valgekooreliste kaskede lehed olid päris kuldsed. 5. Vahtrad vankrikuuri nurga kõrval olid kõige uhkemad. 6. Nendel leidus kollast, punast ja rohelist värvi igas varjundis. 7. Ürgsed tammed keldri juures ei olnud veel kuigi palju muutunud. 8. Ainult pisut heledamaks oli läinud nende lehestik. 9. Samblavaip tammede konksukiskunud juurte ümber oli endiselt tumeroheline. 10. Metsviinapuu, mis oli roninud elumaja korstnani, oli veripunane. 11. Kuuskede rühm künkal moodustas kõigele sellele mustjasrohelise tagaseina. 12. Ilus ja värviküllane oli sügisene aed.

106.

Kahest või rohkemast kaashäälikust koosnevat liithäälikut nimetatakse **liitkaashäälikuks**.

107. **Harjutus.** Valida eelmisest harjutusest poolitamiseks 20 sarnast sõna, kus esineb liitkaashäälikuid! Poolitamiskoht sõnades valida nii, et oleks näha, kuidas liitkaashäälikuid poolitatakse! Sõnad jagada rühmadesse selle järgi, mitmest kaashäälikust liitkaashäälik koosneb! Liitkaashäälik kirjutada värviliselt!

Näidis:

2 kaashääli- kut	3 kaashääli- kut	4 kaashääli- kut
kal- üm- üliküps	lipõõsad sed	pähk- kuld- ti
da ber		sulps-

108.

Sõna sees olevast liitkaashäälikust viiakse poolitamisel **ainult viimane kaashäälik** teisele reale.

109. **Ülesanne.** Otsida lugemikust sõnu, kus esineb liitkaashäälikuid! Kirjutada 20 sarnast sõna vihkusse! Liitkaashäälik kirjutada värviliselt! Uurida, mitmekordselt esineb liitkaashäälikus iga kaashäälik!

110. **Harjutus.** Tõmmata järgmistes sõnades liitkaashäälikuile loogake alla! Ülipikka kaashäälikut märkiv täht kirjutada värviliselt!

Metsa (ääres), (jooksis) *metsa, kulda, linlane*, (oodati) *tormi, tormi* (käes), *võtma, andma, piklik, rong, kargas, ronk, muldne, homseks, vihma* (käes), *tundi, vitsad, seljas*, (sai) *vitsa, võtja, kümne, papne, mõtle, jalga, telje, lõnga* (ots), *randa, järve* (põhjas), *tütre, karjase*, (ära) *karda, karja* (saatma), *kõrsi*, (seal) *kandis, kandis* (koju).

111.

Liitkaashäälikus kirjutatakse iga kaashäälikut märkiv täht **ühekordselt**, vaatamata sellele, kui pikalt kaashäälikuid hääldatakse.

112. **Harjutus.** Koostada lauseid, kus esineksid järgmised liitkaashäälikutega sõnad:

Andma, homne, kulda, tallinlane, kindas, kopli, võtma, piklik, muldne, pind, kõrsi, randa, kargas, kanda, papne, laplik, linlane, patja, tundi, kümne, tütre, muldas.

113. **Ülesanne.** Meenutada, millal kirjutatakse liide **-ki**, millal **-gi** (vt. nr. 86)! Miks sõnades **pappki**, **narrgi**, **linna**, **vattki** jne. kirjutatakse kahekordsed kaashäälikud?

114. **Mõtlemiseks.** Miks kirjutatakse **allpool**, **lukksepp**, **risttee**, **keskkool**, **pappkarp** jne.? Missuguses harjutuses eespool oli sarnastest sõnadest juttu?

115. **Harjutus.** Otsustada, kas küsimärgiga sõnades tuleb küsimärgi ees olev täht kirjutada kahe- või ühekordselt! Sõnadele, milles oli küsimärk, tõmmata joon alla!

1. Ootan hom?set koolipäeva, sest siis on kak?s tööpetuse tun?di. 2. Val?dur teeb pap?kasti metal?rahade kogumiseks. 3. Ma teen metal?set tuhatoosi. 4. Linda heegeldab müt?si. 5. Panin klam?bri kruustan?gide vahele. 6. See pik?lik pap?ne karp? on ilusasti kaunistatud. 7. Tema ven?d tahab luk?sepaks õppida. 8. III klassi poisid teevad pus?noatöid. 9. Sep?ki kiitis lat?rauast valmistatud kelk?u. 10. Võta punast vär?vi ja tõm?ba sellega siia paar joont. 11. Selle kin?da mus?tri an?dis mulle vanaema. 12. Tallinna tööstuskoolide väl?japanekud äratasid näitusel ül?dist tähelepanu. 13. Näitusel huvitasid tallin?lasi eriti maa-koolide käsitööd. 14. See ilus van?gi on meie poiste töö. 15. Ol?di kibedasti ametis vitsakim?pude sidumisega. 16. Tüdrukud õm?blesid särk?i. 17. Lillekep?ki tuleb vär?-vida! 18. Poiss tinutas pap?ge. 19. Tunni lõppedes oli prae-pan?gi valmis.

Näidis: *Ootan homset koolipäeva...*

*116. **Ülesanne.** Järgmistes sõnades kirjutatakse l ja r järel liitkaashäälikus ss. Vaadelda neid ja õppida nad pähe!

valss — õppisin valssi — ühe valsi
kirss — kaks kirssi — mõne kirsi
varss (noor hobune) — silitasin varssa — noore varsa;
aga: luuavars

märss (võrkpott) — uut märssi — ilusa märsi
pulss (tuiksoon) — katsus pulssi — pulsi löök
marss — kuulasin marssi — uue marsi
marssima — marssisin — marsin
värss (osa luuletusest, ka noor pull — härjavärss) —
kaks värssi — ühe värsi

hirss (taim) — külvas hirssi — hirsi tera; aga hirs-aed
(lattidest)

kärss (sea nina) — sirutas kärssa — ümmarguse kärsa,
aga: õlekõrs, tõrs (tunn), õrs

*117. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele s või ss!

1. Esimene tants oli val—. 2. Val—i tantsides hakkas
mul pul— kiiremini lööma. 3. Siis läksin kir—iaeda.
4. Sõin seal hulga kir—e. 5. Kui olin kir—idest isutuks
söönud, läksin kopli—e var—a vaatama. 6. Var— seisib
hir—aia ääres, rohukõr— suus. 7. Eemal, seal, kus reha-
var— püsti oli, mar—is härjavär—. 8. Kopli nurgas üks
põr—as tuustis kär—aga heinamär—i. 9. Andsin var—ale
leiba ja võtsin põr—a käest heinamär—i ära. 10. Kui tagasi
jõudsin, mängiti juba mar—i. 11. Mar—isin ka koju.
12. Kodus anti mulle hir—iputru.

118. **Harjutus.** Leida järgmistes lausetes harvendatud
trükitud sõnadest liitkaashäälikud! Kirjutada need
näidise eeskujul vihikusse! Liitkaashäälik kirjutada värvi-
liselt!

1. Lapsed laulsid taktis. 2. Ema tõi apteegist
rohtu. 3. Poisid mängisid laptuud. 4. Mõõtku pik-
kused ja liitke saadud arvud! 5. Ta ärgu kütke seda

ahju! 6. T a p k e m kõik sügisesed kärbsed! 7. Naabriemal on väga ilusaid k a k t u s i. 8. Ärge loo t k e teiste abile!

lptuu (pallimäng)

kaktus (lõunamaa taim, meil potilill)

Näidis: ta_kt_is

a_pt_eegist

119.

p, t, k kõrval kirjutatakse p, t, k.

120. **Harjutus.** Kirjutada järgmistest sõnadest näidise eeskujul tabelisse k ä s k i v a i d vorme! Liitkaashäälikud kirjutada värviliselt!

Keetma, lootma, tootma, suutma, söötma, sõitma, reetma, liitma, muutma, niitma, täitma, viitma, mõõtma, saatma, petma, võtma, kütma, katma, matma, nutma, kartma, tahtma, tapma.

Algvormis olev p, t jääb püsima

Algvorm	(me)	te	ta nad
keetma	keetkem!	keetke!	keetku!
lootma	lootkem!	lootke!	lootku!

121. **Harjutus.** Kirjutada 20 lauset, kus esineb eelmise harjutuse sõnu k ä s k i v a s vormis! Antud sõnades tõmata liitkaashäälikuile loogake alla!

122. **Harjutus.** Jätkata järgmist tabelit sõnadega: hoidma, andma, hüüdma, püüdma, kündma, kandma, sõudma, võidma (määrima), seadma, teadma! Liitkaashäälikud kirjutada värviliselt!

Algvormis olev **d** jääb püsima

Algvorm	(me)	te	ta nad
tundma	tundkem!	tundke!	tundku!

123. **Harjutus.** Kirjutada 15 lauset, kus esineb eelmise harjutuse sõnu **k ä s k i v a s** vormis! Liitkaashäälikuile nendes sõnades tõmmata loogake alla!

124.

k ees kirjutame **d** ainult siis, kui **d** esineb sõna algvormis.

125. **Ülesanne.** Meenutada, millal kirjutatakse liide **-ki**, millal **-gi**! Vaadelda järgmisi näiteid!

saag+**ki** = saag**ki**
 tuleb+**ki** = tuleb**ki**
 annad+**ki** = annad**ki**

126.

Liite **-ki** ja **-gi** liitumisel jääb sõna muutmatuks, seepärast jääb tekkivas liitkaashäälikus **k** ette **b, d, g**.

127. **Ülesanne.** Meenutada, mida oleme õppinud **s-i** ja **h** kõrval asetsevaist kaashäälikuist (vt. nr. 3 ja 7)!

128. **Harjutus.** Kirjutada harjutuses nr. 122 antud sõnadest tabelisse mineviku vorme! Liitkaashäälikud kirjutada värviliselt!

Näidis:

Algvormis olev **d** jääb püsima

Algvorm	ma	sa	me	te	nad
tundma	tundsin	tundsid	tundsimē	tundsite	tundsid

129. **Ülesanne.** Vaadelda järgmisi sõnu ja nendes esinevaid liitkaashäälikuid!

kärbes	kärbsed, kärbsel, kärbseid,
hoogne	hoogsalt, hoogsa
vargne	vargsi
jõudne	jõudsasti
aegne	aegsasti
igakülgne	igakülgselt
kordne	kordselt, kahekordses
jalg	jalgsi
raudne	raudsed, raudsetel
kuldne	kuldsel, kuldsed

130.

Liitkaashäälikus kirjutame **s**-i ees **b**, **d**, **g** ainult siis, kui need tähed esinevad sõna algvormis.

131. **Ülesanne.** *Korrata ülesannet nr. 95! Põhjen-d a d a, miks järgnevais sõnuses **p**, **t**, **k** ja **s**-i ees kirjutatakse **b**, **d**, **g**!

alg+kool = algkool
jalg+pall = jalgpall
külg+tugi = külgtugi
umb+kaudne = umbkaudne
umb+tänav = umbtänav
siid+kleit = siidkleit
põld+püü = põldpüü
kald+tahk = kaldtahk

umb+sõlm = umbsõlm

king+sepp = kingsepp

laud+sein = laudsein

132. **Harjutus.** Kirjutada kriipsu asemele **d** või **t**!

1. Hüü—ke laps tupp ja an—ke talle süüa! 2. Täi—ke kõik korraldused! 3. Või—ke käsi vaseliiniga! 4. Sõu—ke merele ja püü—ke kalu! 5. Täi—ke lambid ja läi—ke tuli! 6. Poiss lii—ku kõik arvud! 7. Kün—ke lõunani! 8. Ärgem nee—kem oma saatust, vaid oma hooletust! 9. Paul joo—ku hobused ja toi—ku sead! 10. Kan—ke puud kuuri ja sea—ke nad riita! 11. Muu—ke üks liidetav ja lei—ke uus summa! 12. Nõu—ke eneselt ranget korda! 13. Tun—ke hästi õigekirja aluseid! 14. Ka—ke kartulikuhi õlgedega kinni! 15. Sõi—ke täna linna! 16. Ärge too—ke praaki! 17. An—ke see pakk minule! 18. Need sõnad hüü—kem kooris! 19. Ärge kar—ke ega nu—ke!

133. **Harjutus.** Kirjutada sulgudes asetsevad sõnad lausete sisu kohaselt õigete lõppudega ja tõmmata neile värviline joon alla!

1. Sepp hakkas (üleaedne) valmistama (moodne) (raudne) värvavat. 2. Plaani tegemisel arvestas ta, et värv sobiks (üleaedne) (ühekordne) maja välimusega. 3. Iga pisi-asja kaalutles ta (mitmekordne). 4. Siis asus sepp (hoogne) tööle. 5. Sel sepal olid tuntud (uudne) töövõtted ja kasutada (moodne) tööriistad, seepärast edenes töö (hõlpus). 6. Midagi ei pidanud sepp (üleliigne), kui see tuli tööle kasuks. 7. (Soodne) võimaluste tõttu edenes töö (jõudus) ja värv sai (õigeaegne) valmis. 8. Värava keskel oli kaunistuseks kolm (kuldne) rukkipead. 9. Kõik (kiitma) toredat värvavat ja mitmed (andma) sepale uusi seesuguseid töid teha.

Näidis: *Sepp hakkas üleaedsele valmistama*
moodsat...

21. Silbitamine ja poolitamine.

134. **Harjutus.** Silbitada ja poolitada lugemikust 8—10 lauset! Silpide vahedkohad näidata sidekriipsudega, poolitamiskohtadele tõmmata värviline püstkriips!

Näidis: *See o-li tormine pärtlipäev.*

135. **Kokkuvõte.** Poolitamisel:

1. Pikka ja kaksiktäishäälikut ei poolitata.

	ee-		kao-
mal	viis	tan	poeg
viis	plii-	poeg	nei-
atsi	pliiat-	uke	neiu-
si		ke	

2. Üksik kaashäälik täishäälikute vahel viiakse järgmisele reale.

	pi-
me	si-
nine	sini-
ne	

3. Kaashäälikute ühendist viiakse järgmisele reale ainult viimane kaashäälik.

	kuk-
ke	kal-
da	numb-
ri	korst-
na	

4. Ühetähelist silpi ei viida uuele reale.

	aia
aia	neiu
neiu	

5. Ühetähelist silpi ei jäeta rea lõppu.

	ema
ema	isa-
ga	ime-
lik	

6. Liitsõnas poolitatakse iga sõna eraldi.

	koo-
limaja	kooli-
maja	koolima-
ja	tiib-
klaver	tiibkla-
ver	

Soovitavaks peetakse, et poolitamiskohaks valitakse sõnade liitumiskoht.

Seepärast:

	kooli-
maja	tiib-
klaver	toidu-
ainetekauplus	toiduainete-
kauplus	

*136. **Ülesanne.** Kontrollida, kas harjutuses nr. 134 on kõik sõnad õieti poolitatud! Vajaduse korral teha parandused!

137. **Ülesanne.** Poolitada lugemikust 5 lauset! Võimalikud poolitamiskohad näidata püstkriipsudega!

*138. **Kordav ülesanne.** Koostada 20 lauset, kus esineks järgmisi sõnu! Antud sõnadele tõmmata joon alla!

Mul, mull, tal, tall, kel, kell, sel, sell, tol, toll, ses, on, onn, kus, kuss, kes, kas, kass, ma, maa, sa, saa, ta, mu, muu, su, suu, me, mee, te, tee, nad, ja, jaa, ju, va, ka, ree, re.

22. Nimisõnad.

139. Ülesanne. Liigitada antud sõnad järgmiselt:

1. olendite nimed,
2. asjade ja ainete nimed,
3. kohtade nimed,
4. omaduste ja tegevuste nimed,
5. sündmuste ja nähtuste nimed.

Tööline, trükimasin, hoolsus, Emajõgi, sõda, võitlus, udu, liblikas, Aino, lugemine, õppija, Naissaar, pliiats, liiv, valgus, inimene, õis, Päitsik, rong, õppimine, Moskva, tarkus, surm, putukas, laiskus, vihm, maasikas, Abja, miiting, leib, traktor, Saaremaa, äike, piim, hüppaja, sadu, taastamine, lõvi, nööpnõel, Kasari, riik, raud, Tallinn, haamer, korralikkus, kündmine, hooletus, rukkitera, plahvatus, jahu, valgus, Muri, vesi, kirjutamine, Ülemiste, tuli, võit.

Näidis:

Olendite nimed	Asjade ja ainete nimed	Kohtade nimed	Omaduste ja tegevuste nimed	Sündmuste ja nähtuste nimed
tööline Aino	trükimasin liiv	Emajõgi	hoolsus lugemine	sõda udu

140.

Olendite, asjade, ainete, kohtade, omaduste, tegevuste, nähtuste, sündmuste jne. nimed on **nimisõnad**.

*141. Ülesanne. Korrata sõnade algvormi leidmist (vt. nr. 25—27)!

142. **Harjutus.** Otsida lugemikust nimisõnu ja leida, missugustele küsimustele nad lugemikus esitatud kujul vastavad! Algvormis esinevaile sõnadele tõmmata joon alla!

Näidis:

linna *mille?*
tehas mis?
valgusest *millest?*
naine kes?

143.

Nimisõna (algvormis) vastab küsimusele **kes? mis?**

144. **Harjutus.** Jätkata järgmist tööd!

Paljude nimi — üldnimi	Üheainsa nimi — pärisnimi
riik	Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik, lühendatult: Eesti NSV või Eesti
linn	Tallinn
talu	Kalda
õpilane	Armin Järv
koer

jne.

145.

Üldnimed kirjutatakse väikese, pärisnimed suure algustähega.

146. **Mõtlemiseks.** Miks tuleb lugeda üldnimedeks järgmisi sõnu?

Jaanuar, oktoober, neljapäev, mardipäev, eestlane, eesti keel, vene keel, tallinna kilud, ukraina rahvarõivad, krimmi õunad, kaukaasia vein, kehra papp, inglise haigus jne.

147. **Harjutus.** Tõmmata üldnimede le üks, pärisnimede le kaks joont alla!

1. Liiva Mittetäieliku Keskkooli Spordikollektiiv pidas laupäeval, 2. novembril piduliku koosviibimise sügishooaja lõpetamise puhul. 2. Ülevaate õpilaste sportlikust tegevusest andis spordikollektiivi esimees, VII klassi õpilane Aare Luiga. 3. Ta andis ka kätte võistlustel esikohtadele tulnud õpilastele auhinnad. 4. Kooli paremad sportlased Vello Metsamägi ja Tiiu Kuusik said kumbki auhinnaks Kreutzwaldi „Kalevipoja“.

5. Tervitusi vene keeles ütles kohaliku sõjaväeüksuse ülem major Gavrilov, kes juhtis õpilaste tähelepanu sellele, kuidas Lenin mõistis õppimise ja sportimise kasulikult ühendada. 6. Ta lubas Soo-otsa kooli abistada spordiväljaku valmishitamisel ja suuskade muretsemisel. 7. Kõne, mis võeti koosolijate poolt elavate kiiduavaldustega vastu, tõlkis õpetaja Pärnamäe eesti keelde.

8. Järgnenud ettekannetest tuleb välja tõsta rahvatantsurühma poolt esitatud eesti rahvatantse „Tuljak“ ja „Kuppari moori“, IV klassi õpilaste Sonja Kuke ja Peeter Veski esitusel kaukaasia rahvatantsu „Lesginka“ ning poiste püramiide.

9. Sisukas ja lõbus koosviibimine kestis hilisõhtuni.

*148. **Harjutus.** Kirjutada pärisnimed suure algustähega ja tõmmata neile joon alla!

1. Suur sotsialistlik oktoobrirevolutsioon on tähtis päev kogu nõukogude sotsialistlikkude vabariikide liidu rahvastele. 2. 25. oktoobril (7. novembril) 1917. a. kukutati petrogradis (praeguses leningradis) töötava rahva poolt lenini ja

stalini juhtimisel kodanlik võim. 3. Varsti seejärel läks kogu venemaal võim nõukogude kätte. 4. Meie kodumaast sai nõukogude vabariik.

5. Suure sotsialistliku oktoobrirevolutsiooni päeval saavad eestlased eestist, jakuudid siberist, ukrainlased ukrainast, nenetsid kaugelt põhjast, lätlased lätist, usbekid, turkmeenid ja kasahhid lõunast, tatarlased volga ja kama kallastelt, abhaasid ja grusiinid kaukaasiast, aserbaidžaanid kaspia mere äärest — ühe sõnaga kõik vennalikus sõpruses elavad nõukogude liidu rahvad — tervitusi kommunistlikule parteile ja tema geniaalsele juhile seltsimees stalinile. 6. Sel päeval saabub tervitusi nõukogude liidule inglise, prantsuse, soome, itaalia, saksa, poola, hispaania, rumeenia, norra ning paljudes teistes keeltes kogu maailmast.

7. Elagu suur sotsialistlik oktoobrirevolutsioon!

8. Elagu nõukogude liit!

9. Elagu üleliiduline kommunistlik (bolševike) partei!

10. Elagu meie armastatud suur õpetaja ja juht seltsimees stalin!

23. Omadussõnad.

149. **Harjutus.** Kirjutada järgmistest lausetest välja kõik omadust näitavad sõnad ühes sõnadega, mille omadusi nad näitavad! Omadusi näitavaile sõnadele tõmmata joon alla!

1. Väike Sulev koos oma suure venna Velloga otsustasid minna mardisandiks. 2. Paksust paberist lõigati mardimaskid. 3. Maskidel tehti roosad põsed, punased huuled, mustad kulmud ja lõigati silmade jaoks ümmargused augud. 4. Suu kohale tehti piklik lõige. 5. Vello kleepis oma maskile musti lambavillu vurrudeks. 6. Pikad paelad seoti maskidele külge. 7. Selga otsustas Vello panna isa vana pruuni pintsaku, jalga pikad triibulised püksid ja pähe laia kaabu. 8. Kõhule otsustati siduda suur sulepadi. 9. Sulev aga küsis

õelt enesele lühikeste käistega lillalise kleidi ja lubas enese teha toredaks tütarlapsiks. 10. Ka kõrge kontsaga kingad ja vana palitu laenati õelt. 11. Et lühikesi juukseid näha ei oleks, lubas kaval Sulev siduda pähe ema suure täpilise rätiku. 12. Kui kõik vajalikud asjad olid koos, jäadi ootama lõbusat mardiõhtut.

Näidis:

väike Sulev
suure venna
paksust paberist

150.

Esemete, olendite, nähtuste omadusi näitavaid sõnu nimetatakse **omadussõnadeks**.

151. **Harjutus.** Otsida lugemikust **omadussõnu**, kirjutada nad välja ja märkida, missugustele küsimustele nad vastavad! Algvormis esinevaile omadussõnadele (vt. nr. 25 ja 26) tõmmata joon alla!

Näidis:

laiad — missugused?
raagus — missugune?
kollastele — missugustele?

152.

Omadussõna (algvormis) vastab küsimusele **missugune?**

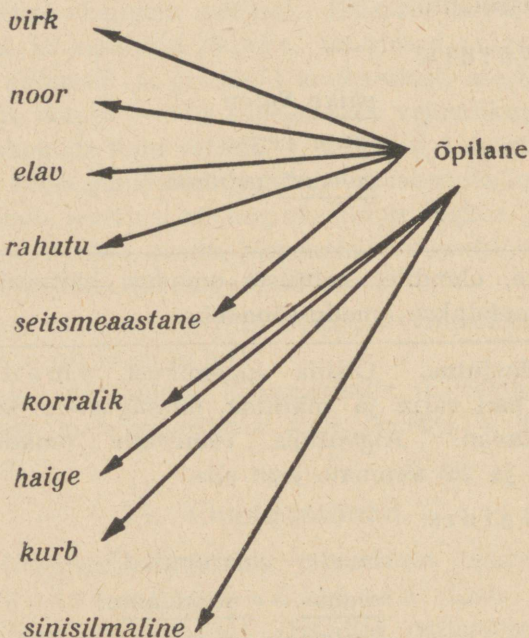
*153. **Tähelepanemiseks.** Eesti keeles kõige pikemad sõnad esinevad omadussõnade hulgas. Näiteks:

Tuhande-kolmesaja-neljakümne-kaheksa-leheküljeline raamat, üheteistkümne-aastane laps, viiekümne-viie-meetri-line vahemaa jne.

154. **Harjutus.** Leida igale antud nimisõnale rohkesti sobivaid omadussõnu!

Maja, raamat, tööline, ülesanne, liblikas, mure, sõdur, savi.

Näidis:



155. **Harjutus.** Leida vastand-omadussõnu järgmistele omadussõnadele!

Väike, vana, õhuke, õnnelik, kõva, alumine, tühi, hea, paks, tark, madal, ilus, lühike, kurb, kõver, konarlik, terav, pime, haige, rikas, hoolas, aeglane, küps, rahutu, arg.

Näidis: väike — suur

*156. **Harjutus.** Valida 15 omadussõna ja moodustada neist nimisõnad!

Näidis:

Omadussõnad

pime

õnnelik

hoolas

Nimisõnad

pimedus

õnnelikkus

hoolsus

jne.

157. **Ülesanne.** Võrrelda järgmistes lausetes sõrendatult trükitud omadussõnu!

Täna on päris külm ilm. Öösel oli ilm külmem. Üle eile oli siiski kõige külmem ilm.

Linda on tark õpilane, kuid Aili on temast targem. Kõige targem õpilane meie klassis on väike Mai.

Mina olen hea suusataja. Minu vend on minust parem suusataja. Üle kooli kõige parem suusataja on VI klassi õpilane Arvo Kivi.

158.

Omadussõna abil saab omadusi võrrelda. On kolm võrdlusastet: alg-, kesk- ja ülivõrre.

159. **Harjutus.** Jätkata järgmist tabelit vähemalt 20 omadussõnaga!

Algvõrre	Keskvõrre	Ülivõrre
külm	külmem	kõige külmem
tark	targem	kõige targem
hea	parem	kõige parem

160.

Keskvõrde lõpp on **-m**. Ülivõrde saame, kui kesk- võrdele lisame ette sõna „**kõige**“.

Märkus: Tarvitatakse ka teist ülivõrde vormi.

Näiteks:

kõige toredam = toredaim

kõige parem = parim

kõige väiksem = väikseim

kõige kaunim = kauneim

24. Arvsõnad.

161. **Ülesanne.** Kirjutada järgmised arvud sõnadega!
1, 5, 19, 100, 1001, 1 000 000, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{5}$, $1\frac{1}{2}$, $15\frac{3}{4}$, 0,1 3,2,
1., 7., 20., 100., III, VIII, IX, X, XX.

Näidis:

1 = üks

$\frac{1}{3}$ = üks kolmandik

3. = kolmas

1,1 = üks terve üks kümnendik või üks koma üks

II — teine

162.

Sõnad, millega väljendatakse arve, on **arvsõnad**.

163. **Harjutus.** Leida, missugustele küsimustele vastavad järgmised arvsõnad! Algvormis esinevaile arvsõnadele (vt. nr. 25—27) tõmmata joon alla!

Kaksteist, kahekümmel, seitsmes, pool, viieks, kolmesse, üht, viieteistkümnendal, sajandast, tuhat, üheksandas, esimeste, neljandik, kaheksandasse, teisena, kümnes, kahele.

Näidis:

kaksteist — kui palju? mitu?

kahekümmel — mitmel? kui paljul?

seitsmes — mitmes?

Arvsõna (algvormis) vastab küsimustele **kui palju? mitu? mitmes?**

165. Ülesanne. Vaadelda arvude kirjutamist ja õppida järgnevad juhised!

11 — üksteist	20 — kaks kümmend
16 — kuusteist	70 — seitse kümmend
19 — üheksateist	90 — üheksa kümmend

Arvud 11-st kuni 19-ni kirjutatakse kokku

100 — üks sada ehk sada

300 — kolm sada

600 — kuus sada

900 — üheksa sada

Kümned kirjutatakse kokku

1000 — üks tuhat ehk tuhat

5000 — viis tuhat

18000 — kaheksateist tuhat

900 000 — üheksasada tuhat

Sajad kirjutatakse kokku

1 000 000 — üks miljon ehk miljon

4 000 000 — neli miljonit

13 000 000 — kolmteist miljonit

400 000 000 — nelisada miljonit

Tuhanded kirjutatakse lahku

Miljonid kirjutatakse lahku

Märkus: Arvused 11-st kuni 19-ni võib kirjutada kahte moodi:

11 — üksteist ehk üksteistkümmend

18 — kaheksateist ehk kaheksateistkümmend

kolmteist	miljonit
11—19 kokku	
miljonid lahku	

seitse sada	viiskümmend	tuhat
sajad kokku	kümned kokku	
tuhanded lahku		

kolm sada	kaks kümmend	üks.
sajad kokku	kümned kokku	

Kolmteist miljonit seitsesada viiskümmend tuhat kolmsada kakskümmend üks.

2367.

kahe tuhande	kolmesaja	kuuekümnene	seitsmes.
--------------	-----------	-------------	-----------

Kahe tuhande kolmesaja kuuekümnene seitsmes.

166. **Harjutus.** Kirjutada numbritega antud arvud sõnades. Arv sõnadele tõmmata joon alla!

Nõukogude Liidu 4. stalinlik viisaastak algas 1946. aastaga ja lõpeb 1950. aastal.

1946. aasta algul töötas Eesti NSV-s 1067 üldhariduslikku kooli 127 553 õpilasega. 1950. aasta lõpuks tõuseb üldhariduslikkudes koolides õpilaste arv 136 000-ni. Koole on siis 1148. Üliõpilasi on viisaastaku lõpul 6240 endise 3559 asemel. Rahvamajade ja kultuurihoonete arv kasvab 541-lt

831-ni, muuseumide arv 11-lt 28-ni. Rahvaraamatukogudes on 1950. aastal 2 364 000 köidet praeguse 839 319 asemel. 1946. aastal töötas 34 paik- ja 27 rändkino, kokku 61 kino. Viisaastaku lõpul töötab 215 kino.

Täitkem ja ületagem ennastsalgava tööga 4. stalinliku viisaastaku plaan!

Võrdlemiseks. Kumba on parem ja ülevaatlikum lugeda, kas kirjutust, kus arvud on antud numbritega, või niisugust kirjutust, kus arvud on kirjutatud sõnadega?

25. Asesõnad.

167. Ülesanne. Vaadelda, missuguseid sõnu tarvitatakse nimi- ja omadussõna asemel!

Lauses nimi- või omadussõna	Lauses nimi- või omadussõna asendatud
<i>Paulile avaldati kiitust.</i> <i>Paul lahendas raske ülesande.</i>	<i>Temale avaldati kiitust.</i> <i>Ta lahendas selle ülesande.</i>
<i>Õpilased küsisid Paulilt nõu.</i>	<i>Nad küsisid temalt nõu.</i>
<i>Jaani ja Vello oli ülesande lahendamisel tehtud väike viga.</i>	<i>Neil oli ülesande lahendamisel tehtud väike viga.</i>
<i>Paul Mets õppis kolm aastat Alaküla koolis.</i>	<i>Ta õppis kolm aastat selles koolis.</i>
<i>Mina, Linda ja Salme õppisime kauem.</i>	<i>Meie õppisime kauem.</i>
<i>Lindal kadus pliats.</i>	<i>Mistal kadus?</i>
<i>Punane pliats oli kadunud.</i>	<i>Missugune pliats oli kadunud?</i>
<i>Salme leidis punase pliatsi.</i>	<i>See pliats oli kadunud.</i> <i>Kes leidis niisuguse pliatsi?</i>

Nimi- ja omadussõna asemel tarvitata-
vaid sõnu nimetatakse **asesõnadeks**.

169. Väikesed lapsed, kes ei mõista veel hästi rääkida, ei mõista ka asesõnu tarvitada. Nad tarvitavad enesest rääkides sagedasti oma nime. Näiteks: „*Ma tahan süüa!*“ asemel nad ütlevad: „*Maimu tahab süüa!*“.

*170. **Ülesanne.** Korrata ülesandeid nr. 67, 68, 80 ja 81 asesõnade lühendamisest!

171. **Harjutus.** Kirjutada harvendatult trükitud asesõnad lühendatud kujul ja tõmmata neile joon alla!

1. Mina tean, missugune maa kõlbab aiamaaks. 2. Kuidas sina tead, et temal oli niisugune lambatall? 3. Kellel janu, sellel jalad. 4. Sinu suu on must. 5. Meie panime meepurgid sahvri. 6. Kas teie nägite, mis minul juhtus? 7. Minu asjad too mõni muu kord. 8. Selles asjas ei jõua meie kunagi kokkuleppele. 9. Sinul tuleb järele uurida, mis tolles tassis on. 10. Sellel raamatul on kaks, tollel kolm jagu. 11. Sina ei saa vist tema jutust aru. 12. Minul on see muul viisil võimalik. 13. Kas sina tead, kellel on teravat nuga? 14. Laud, millel raamat lamas, oli puhas. 15. Nead teatagu temale talle kadumisest. 16. Kes sinule sellest teatas?

172. **Ülesanne.** Jälgida lause mõtte muutumist asesõna lühendatud kujul tarvitamisel!

Rõhutatult	Rõhutamata
<p><i>T e m a</i> vend võttis osa Saaremaa vabastamisest. <i>M i n a</i> tean, et ta sai haavata. <i>S e l l e l</i> mehel on Isamaasõja orden. <i>S e e</i> on <i>s i n u</i> medal.</p>	<p><i>T a</i> vend võttis osa Saaremaa vabastamisest. <i>M a</i> tean, et ta sai haavata. <i>S e l</i> mehel on Isamaasõja orden. <i>S e e</i> on <i>s u</i> medal.</p>

173.

Kui lause rõhk ei ole asesõnal, tarvitame asesõna lühendatul kujul (*ma, ta, sul, ses, mil* jne.). Rõhutamisel tuleb asesõna tarvitada lühendamatul kujul (*mina, sinul, sellel, meie* jne.).

26. Käändsõnad.

174. Ülesanne. Vaadelda järgmist tabelit!

Käändeid	Nimisõna	Omadussõna	Arvsõna	Asesõna
Nimetav	<i>sõdur</i>	<i>osav</i>	<i>seitse</i>	<i>mina</i>
Osastav	<i>sõdurit</i>	<i>osavat</i>	<i>seitset</i>	<i>mind</i>
Omastav	<i>sõduri</i>	<i>osava</i>	<i>seitsme</i>	<i>minu</i>
Sisseütlev	<i>sõdurisse</i>	<i>osavasse</i>	<i>seitsmesse</i>	<i>minusse</i>
Ilmaütlev	<i>sõdurita</i>	<i>osavata</i>	<i>seitsmeta</i>	<i>minuta</i>
Kaasaütlev	<i>sõduriga</i>	<i>osavaga</i>	<i>seitsmega</i>	<i>minuga</i>

175.

Nimi-, omadus-, arv- ja asesõnu saab käänta, sellepärast nimetatakse neid **käändsõnadeks**.

176. **Harjutus.** Kirjutada lugemikust 8—10 lauset ja tõmmata neile käändsõnadele, mida tuntakse, joon alla!

27. Pöördsõnad.

177. **Harjutus.** Kirjutada järgmistest lausetest välja jämendatult trükitud, tegevust väljendavad sõnad ja leida neile vastav küsimus!

1. Mati **käib** praegu neljandas klassis. 2. Ta **on** alati hoolsasti **õppinud**. 3. Kolmanda klassi **lõpetas** ta kiituskirjaga. 4. Tähti **olevat** Mati **hakanud** nelja-aastaselt **õppima**. 5. Juba enne kooli tulekut **olevat** ta **mõistnud** hästi **lugeda**. 6. Vabal ajal **lugevat** ta palju juturaamatuid. 7. Kui me kõik nii **õpiksime** kui Mati, **jõuaksime** kõik hästi edasi. 8. **Võtkem** Matist eeskuju!

Näidis:

käib — mida teeb?

on õppinud — mida on teinud?

178.

Tegevust väljendavaid sõnu nimetatakse **pöörd-**
sõnadeks. Pöördsõnu tarvitatakse väga sageli
koos pöördsõnaga „**olema**“ (*on, olen, oli, olevat,*
olnud jne.).

179. **Harjutus.** Otsida lugemikust pöördsõnu ja leida, missugustele küsimustele nad vastavad ja missugune on nende **ma**-algvorm (vt. nr. 25—27)!

Näidis:

Pöördsõna vormid	Küsimus	ma-algvorm (mida tegema?)
mõtles	mida tegi?	mõttelema
olevat näinud	mida olevat teinud?	nägema

Pöördsõna ühe algvormi lõpp on **-ma**. Pöördsõna **ma**-algvorm vastab küsimusele mida tege**ma**?

181. **Ülesanne.** Vaadelda järgmistes lausetes jämendatult trükitud pöördsõnu!

1. **Ärge minge** kunagi noorele jääle! 2. Kunagi **ei või** ette teada, mis võib juhtuda. 3. „Õnnetus **ei tule** hüüdes,“ ütleb vanasõnagi. 4. Mõnigi laps, kes **ei ole** keeldu tähele **pannud**, on vette kukkunud ja uppunud. 5. Minu vend, kes läbi jää vette kukkus, küll **ei uppunud**, kuid oli pärast kaua nii haige, et **ei saanud** koolis käia. 6. Omal jõul **ei oleks** ta välja **saanudki**, sest vesi oli sügav ja jää nõrk. 7. Õnneks **ei jäänud** abi hiljaks ja nii pääses ta ainult külmetusega.

182.

Pöördsõnaga koos tarvitatakse sõnu **ära** ja **ei**. Pöördsõnu vaadeldakse koos nende abisõnadega.

*183. **Harjutus.** Jätkata pöördsõnadest nimisõnade tuletamist!

Pöördsõna ma-algvorm
mida tegema?

Nimisõnad
kes? mis?

lugema

lugeja

lugemine

õppima

õppija

õppimine

käima

käija

käimine

jne.

28. Abisõnad.

184. **Ülesanne.** Vaadelda lauseis jämendatult trükitud sõnu!

1. **Täna** oli tuuline ja vihmane ilm. 2. Vaata, **et** sa joostes **pikali** ei kuku! 3. Ma **ka** ei saa **täna** su **poole** tulla. 4. **Ära** sa **sealt** enne õhtut tagasi tule! 5. **Ah**, kui ilus! 6. **Miks** ta ukse **juures** seisab? 7. **Siin** on **kõige** parem.

185.

Peale käänd- ja pöörd sõnade on lauseis veel sõnu, mis on mõtete väljendamisel a b i k s. Neid sõnu nimetatakse **abisõnadeks**.

186. **Harjutus.** Kirjutada järgmised laused nende a b i s õ n a d e t a, mis on jämendatult trükitud!

1. Koer jooksis **ühes** kassiga õue **peal**. 2. Koer urises kassi **peale**. 3. Kass sirutas küüned käpa **seest** välja. 4. Koer lõi hambad kassi turja **sisse**. 5. Algas võitlus elu ja surma **peale**. 6. Kass sai ronida katuse **peale**. 7. Nüüd on kass jälle hea tervise **juures**. 8. Ta ronis laua **peale**, lakkus tassi **seest** piima ja ajas tassi laua **pealt** maha. 9. Ema ei tulnud selle **peale**, et kass võis olla süüdlane. 10. Kass magas pliidi **peal**. 11. Kass sai ema **käest** riielda, sest pliit ei ole kassile magamise **jaoks**. 12. Mõne kassi **läbi** tuleb rohkem pahandust kui kasu. 13. Meie ümbruses ei ole siiski ühtegi talu **ilma** kassita.

Ära kasuta abisõnu seal, kus nendeta võib läbi saada!

*187. **Harjutus.** Otsida lugemikust 10 lauset, kus on rohkesti a b i s õ n u! Abisõnad kirjutada värviliselt või tõmmata neile joon alla!

29. Kordavat.

*188. **Harjutus.** Määrata lugemikust valitud 5 lihtsamases lauses kõik sõnad ja kanda nad allantud tabelisse! Kui esineb sõnu, mida ei mõisteta määrata, kirjutada need eri lehele ja kasutada nende määramiseks õpetaja abi!

Käändsõnad				Pöörd- sõnad	Abi- sõnad
Nimi- sõnad	Omadus- sõnad	Arv- sõnad	Ase- sõnad		

*189. **Harjutus.** Kasutades kalendrit koostada lauseid, kus esineb revolutsiooniliste ja rahvalike tähtpäevade nimetusi, ning märkida, millal nad käesoleval aastal on või olid! Laused alata nii, et esimese sõnana ei esineks täht-ega nädalapäeva nimetus!

Näidis: *Tänavu oli Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäev neljapäeval, 7. novembril. Meenub vastlapäev, mis oli teisipäeval, 6. märtsil.*

*190. **Ülesanne.** Korrata nr. 94, 95 ja 111! Vaadelda järgmisi harvendatult trükitud sõnu ja seletada, miks neid nii tuleb kirjutada!

1. Ära hoiä hapet metallnõus! 2. Piksevarras peab olema metalne. 3. Metall-lõnga kasutatakse paelade valmistamisel. 4. See otsus on lõplik. 5. Lõpplugu venis pikale. 6. Ema praadis õhtuks pekjat liha. 7. Otsin tüki pekkvorsti. 8. Mees oli nüüd päris leplik. 9. Leppmaltsa vili paiskab puudutamisel

seemned laiali. 10. Piklikus karbis oli mul kompekk
11. Pärnumaal kandsid mehed vanasti pikk-kuub
12. Ema parandas lapptekki. 13. Riie oli jäänud vä
vimisel jutlikuks. 14. Poiss teretas kõiki kätteid
15. II Keskkool korraldab kevadel lõpp-pe
16. Isa kinkis tütrele pappnuku. 17. Valmista papp
toru! 18. Linlased sõidavad sageli puhkuseajak
maale. 19. Pannkook maitseb kuumalt kõige pare
mini.

Vastutav toimetaja M. Küla

Ladumisele antud 5. IX 1946. Trükkimisele antud 22. X 1946. Trükiarv 18200. Pabe
56x79, ¹/₁₆. Trükipoognaid 4,25. Trükitähti trükipoognas 32832. Arvutuspoognaid 3,
MB-06016. Tellimise nr. 3420. Trükikoda „Kommunist“, Tallinn, Pikk tn. 2

На эстонском языке.

В. Ордяк. Учебник эстонского языка для IV класса.

RBL 1.20

A-16185

TÜ RAAMATUKOGU



1 0300 00507204 8